

Oppivelvollisuuden laajenemiselle annetut merkitykset ja nuorten asema – diskurssianalyysi
Helsingin Sanomien mielipidekirjoitusosiossa käydyistä oppivelvollisuuskeskustelusta

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma

Saara Temonen

Eriyispedagogiikka

Syyskuu 2023

Turussa

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Erityispedagogiikka

Tekijä: Saara Temonen

Otsikko: Oppivelvollisuuden laajenemiselle annetut merkitykset ja nuorten asema – diskurssianalyysi Helsingin Sanomien mielipidekirjoitusosiossa käydystä oppivelvollisuuskeskustelusta

Ohjaaja: Rauno Huttunen

Sivumäärä: 53 sivua

Päivämäärä: Syyskuu 2023

Tämän Pro gradu -tutkielman aiheena on vuonna 2021 voimaan tullut oppivelvollisuus uudistus, joka pidensi oppivelvollisuuden koskemaan toisen asteen koulutuksia. Tässä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millaisia merkityksiä oppivelvollisuuden laajenemiselle annetaan julkisessa keskustelussa ja miten nuoret asemoidaan kyseisessä keskustelussa. Teoriaosuudessa syvennytään oppivelvollisuuden historiaan ja suomalaisen koulutusjärjestelmän eri vaiheisiin sen alkua ajoista tähän päivään saakka. Toisessa osassa perehdytään tarkemmin toisen asteen koulutukseen ja kolmasluku käsittelee syrjäytymistematikkaa, sekä nuoruutetta elämänvaiheena.

Tutkimusaineistona on viisikymmentähdeksän Helsingin Sanomissa julkaistua mielipidekirjoitusta. Aineisto rajattiin ajallisesti ja sisällöllisesti kattamaan kaikki 12.3.2019-23.9.2021 välillä julkaistut oppivelvollisuutta käsittelevät mielipidekirjoitukset. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka teoreettinen viitekehys nojaa sosiaalisen konstruktionismin ajatuksiin ja kielenkäytön seurauksia tuottavaan luonteeseen. Aineisto analysoitiin diskurssianalyttisin keinoin.

Tutkimuksen tuloksena tunnistettiin viisi erilaista diskurssia, joita olivat holhous-, kontrolli-, mahdollisuus-, investointi- ja sivistysdiskurssi. Nämä diskurssit antavat omia merkityksiään oppivelvollisuudelle ja asemoivat nuoret eri tavoin. Holhousdiskurssissa nuoret nähdään suojeltavina ja oppivelvollisuus holhoamisen keinona. Kontrollidiskurssi näkee oppivelvollisuuden tapana kontrolloida vastuuttomia nuoria. Mahdollisuusdiskurssissa tarkastellaan oppivelvollisuuden merkitystä tukea tarvitsevien nuorten ja tuen tarjoamisen ja mahdollistamisen kannalta. Investointidiskurssi näkee oppivelvollisuuden investointina ja nuoret tulevaisuuden työvoimana. Sivistysdiskurssissa korostetaan koulutuksen tuomaa sivistystä ja osaamista. Diskurssien sisällön esittelyn lisäksi tutkielmassa tarkastellaan kyseisten diskurssien tuottamien puhetaiposten potentiaalisia ideologisia seurauksia.

Avainsanat: oppivelvollisuus, oppivelvollisuus uudistus, oppivelvollisuuden laajeneminen, toinen aste

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	5
2	OPPIVELVOLLISUUS JA SUOMALAINEN KOULUJÄRJESTELMÄ	7
2.1	Oppivelvollisuuden historiaa	7
2.2	Kohti kaikille yhteistä koulua	9
2.3	Uusi julkisjohtamisen tapa ja koulutus	10
3	MUUTTUVA TOINEN ASTE	12
3.1	Lukiouudistus ja ammatillisen koulutuksen reformi	12
3.2	Uudistuneet nivelvaiheen koulutukset	13
4	NUORET JA KOULUTUS	17
4.1	Nuoruus ikävaiheena.....	17
4.2	Nuorten syrjäytyminen ja koulupudokkuus	17
5	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	20
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
6.1	Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä	21
6.2	Aineisto	24
6.3	Analyysi	24
6.4	Tutkimusetiikka	25
7	TULOKSET	27
7.1	Holhousdiskurssi.....	27
7.2	Kontrollidiskurssi.....	31
7.3	Mahdollisuuskurssi.....	34

7.4	Investointidiskurssi	36
7.5	Sivistysdiskurssi.....	39
8	YHTEENVETO JA LOPPUPOHDINTA	42
8.1	Tulosten yhteenveto	42
8.2	Luotettavuus.....	44
8.3	Lopuksi	45
	LÄHTEET.....	47
	LIITTEET.....	53

1 JOHDANTO

Keväällä 2021 toteutettiin Suomessa historiallinen koulutus uudistus, jonka seurauksena oppivelvollisuuslakia uudistettiin ja oppivelvollisuutta pidennettiin. Jatkossa jokaisen nuoren tulee hakeutua toisen asteen koulutukseen ja opiskella, kunnes oppivelvollisuus on täytetty tai 18-vuoden ikä saavutettu (Oppivelvollisuuslaki 2020/1214). Vuonna 2019 peruskoulun päättäneistä nuorista noin 1400 ei jatkanut opintojaan – ainakaan välittömästi peruskoulun jälkeen ja noin 16 % ikäluokasta jätti vuosittain kokonaan suorittamatta toisen asteen tutkinnon (Tilastokeskus 2019). Nämä nuoret ovat vaarassa jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle ja syrjäytyä. Oppivelvollisuus uudistuksella pyritään vaikuttamaan tähän koulutuksen ulkopuolelle jäävien joukkoon. Tavoitteena on, että mahdollisimman moni nuori suorittaisi toisen asteen tutkinnon. (Hallitusohjelma, 3.7 Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi.) Koulutuksellisen tasa-arvon nimissä uudistuksen myötä koko toinen aste muuttui maksuttomaksi kaikille perheen varallisuudesta riippumatta. Siinä missä vuosikymmeniä sitten koulutus voitiin nähdä mahdollisuutena ja vaihtoehtona, tänä päivänä koulutusta voidaan pitää välttämättömänä, sillä työelämään kiinnittyminen ilman koulutusta on tänä päivänä haastavaa (Ahonen, 2003).

Oppivelvollisuus uudistus vietiin läpi eduskunnassa poikkeuksellisen nopealla aikataululla. Oppivelvollisuuslain mukainen oppivelvollisuuden laajeneminen on jakanut paljon mielipiteitä mediassa. Suomessa koulutuspoliittiset uudistukset ovat perinteisesti nojanneet tutkimustietoon tai kokemusperäiseen tietoon. Ajankohtainen esimerkki tällaisesta uudistuksesta on joissakin kunnissa parhaillaan toteutettava kaksivuotinen esiopetuskokeilu. Kokeilulla pyritään tuottamaan tietoa mahdollisesti tulevaisuudessa toteutettavaan oppivelvollisuuden alkamisiän madaltamiseen liittyen. (Hallitusohjelma, 3.7 Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi.) Suomessa oppivelvollisuus on kansainvälisesti vertailtuna ollut pitkään melko lyhyt ja oppivelvollisuuslaki ylipäätään tuli aikanaan Suomeen myöhemmin kuin muihin EU maihin (Ahonen, 2003, 23). Oppivelvollisuuden pidentäminen on vastaus nykypäivän työmarkkinoiden vaatimuksille ja kansainvälisen kilpailukyvyyn säilyttämiselle.

Uudistus herättänyt paljon keskustelua niin alalla työskentelevien kuin poliittisten toimijoiden, sekä yksityishenkilöidenkin keskuudessa. Eräs keskeinen alusta tämän keskustelun toteutumiselle on sanomalehtien mielipidekirjoitusosiot. Siellä käytävä oppivelvollisuus uudistukseen liittyvä ajankohtainen keskustelu on tämän tutkimuksen kohteena. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jossa tutkitaan kieltä ja sen käyttöä diskurssianalyysin keinoin. Tutkimus pohjautuu sosiaalisen konstruktionismin teoriaan, jonka mukaan kielen avulla luodaan sosiaalista todellisuutta. Kyse on pohjimmiltaan historiallisesta ja kulttuurisesta jatkumosta. (Burr 2015, 4.) Kieltä analysoimalla voidaan siis tavoittaa niitä arvoja ja käsityksiä, joita yhteiskunnassamme vallitsee tällä hetkellä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia merkityksiä oppivelvollisuuden laajenemiselle annetaan aiheesta käydyssä julkisessa keskustelussa. Kiinnostuksen kohteena on myös se, miten nuoret asemoidaan käydyssä oppivelvollisuuskeskustelussa.

Teoriaosuus jakautuu kolmeen osioon. Ensimmäisessä osuudessa tehdään lyhyt katsaus oppivelvollisuuden historiaan ja koulujärjestelmämme vaiheisiin tähän päivään asti. Toinen osio käsittelee toisen asteen koulutusten nykytilaa ja ajankohtaisia muutoksia. Viimeinen teoriaosuus käsittelee nuoruutta ikävaiheena ja syrjäytymisilmiötä. Tutkimuksen toteutusta kuvaavassa osiossa perehdytään diskurssianalyysiin menetelmänä, jonka jälkeen esitellään tämän tutkimuksen tavoitteet, aineisto ja lopuksi tulokset ja pohdintaosuus. Varsinaisten diskurssien esittelyn lisäksi tutkimuksessa halutaan tarkastella niiden potentiaalisia ideologisia seurauksia. Ideologisten seurausten tarkastelussa on läsnä sosiaalisen todellisuuden kulttuurinen luonne. On kiinnostavaa tarkastella paitsi diskursseja, myös sitä miten muodostetut diskurssit voisivat näyttäytyä vietynä laajempaan kontekstiin eli ideologiselle tasolle. Kielen keinoja käyttämällä voidaan vaikuttaa ihmisten ajatteluun ja mielipiteisiin, mutta siihen liittyy myös seurauksia, jotka eivät ole tietoisesti tavoiteltuja. Kielen tutkiminen antaa tilaisuuden tavoittaa näitä joskus itsestään selvinä pidettyjäkin ja piiloon jääviä arvoja ja merkityksiä.

2 OPPIVELVOLLISUUS JA SUOMALAINEN KOULUJÄRJESTELMÄ

Oppivelvollisuutta tarkastellessa tyypillistä on hahmottaa se joko historiallisen edistyskertomusten kautta, kuten seuraavaksi teemme tai sosiologisten vallan käytön prosessien kautta. Arajärvi (2021) on kuvaillut oppivelvollisuutta myös juridisesta näkökulmasta ja korostaa erityisesti oppivelvollisuuden yhteiskunnallista luonnetta, kuten seuraavassa toteamuksessa: ”Perusopetusjärjestelmässämme tuotetaan sellaisia yhteiskunnan toimivuuden kannalta olennaisia perustaitoja, että on perusteltua, että jokainen nuo tiedot ja taidot saavuttaa.” Arajärven mukaan oppivelvollisuus voidaan toisaalta nähdä myös takeena sille, että vajaavaltaiten lasten oikeus oppia toteutuu. (Arajärvi 2021.) Oppivelvollisuutta voidaan pitää siis, joko oikeutena tai velvollisuutena riippuen siitä mistä näkökulmasta sitä tarkastellaan. Seuraavaksi palataan tarkastelemaan aikaa, jolloin ensimmäinen oppivelvollisuuslaki säädettiin ja oppivelvollisuuskäsite ylipäättään vakiintui puhekielemme.

Oppivelvollisuuden historiaa

Jo 1800-luvulla kansakouluja kehitettäessä käytiin keskustelua koulupakon tarpeellisuudesta ja siitä tulisiko kansakoulun toimia kansalaisille yhteisenä pohjakoulutuksena. 1800-luvun Suomessa toimi rinnakkaiskoulujärjestelmä, joka jakautui oppikouluun ja kansakouluun. Kansakoulujen määrä oli vielä 1800-luvun puolivälissä vähäinen, mutta vuosisadan lopultaessa alkoi tulla painetta lisätä niiden määrää kansainvälisten kehityskulkujen siivittämänä. Kansakoulu haki paikkaansa ja sen tehtävästä kiisteltiin. Kansakoulun isäksikin kutsuttu Cygnaeus kannatti koulupakkoa ja koulunkäynnin, sekä opetuksen valvontaa. Perusteena oli se, että ilman koulupakkoa vähä varaisimmat lapset eivät osallistuisi kouluun. Snellman taas epäroï taloudellisten resurssien riittävyttä ja korosti kansalaisten ja kuntien tahtoa tavoitella sivistystä, eikä koulutuksen välineellistä arvoa. (Ahonen 2003, 44.)

Suomessa varsinaista yleistä oppivelvollisuutta säättävän lain juuret kantautuvat kuitenkin 1900-luvun alkupuolelle - aikaan Suomen itsenäistymisen jälkeen. Tuon ajan koulujärjestelmä erosi merkittävästi nykyisestä peruskoulujärjestelmästä. Koulujärjestelmään jakautui tuolloin nykyiseen alakouluksi verrattavissa olevaan

kansakouluun ja oppikouluun. Oppikouluun pystyi hakeutumaan kansakoulun jälkeen. Ne, jotka eivät jatkaneet oppikouluun osallistuiivat kansakoulussa tapahtuvaan jatko-opetukseen. Kuitenkin merkittävä osa väestöstä asui edelleen maaseudulla, joissa oli kansakoulujen sijaan oppimäärältään ja lukuvuosirakenteeltaan poikkeavia kiertokouluja ja pienemmän mittakaavan toimintaa järjestäviä koululaitoksia. (Rantala 2021.) Oppivelvollisuuden eräänä pyrkimyksenä voidaankin nähdä halu turvata sivistyksellinen tasa-arvo jokaiselle asuinpaikasta riippumatta. (Lindström 2001, 80).

Aiemmin vahvana ollut kirkon rooli murtui ja jäi vähitellen oppivelvollisuuskoulun alle. Maaseuduilla käytössä olevat kirkon järjestämät kiertokoulut kiertävine opettajineen säilyivät siihen saakka, kunnes oppivelvollisuuslaki saatiin lopullisesti täytäntöön. Lakimuutos oli pitkän harkinnan tulos ja sen säätämistä hidasti pitkään huoli taloudellisten resurssien riittävydestä. Suomi olikin oppivelvollisuuslain säätämisessä viimeisten joukossa Euroopassa. (Lindström 2001.) Oppivelvollisuuslaki tuli voimaan Suomessa vuonna 1921. Lain varsinainen toteutus otti aikaa etenkin haja-asutusalueilla, joissa koulumatkojen pituus ja taloudellisten resurssien vähyys aiheutti vaikeuksia. Vuoteen 1936 mennessä kouluverkosto saatiin rakennettua riittävän tiheäksi vastaamaan uuden lain tarpeita (Ahonen 2003, 106–107.) Maaseudulla asuvista lapsista viidellä prosentilla jäi edelleen kansakoulu suorittamatta vuonna 1936 (Rahikainen 2011, 371). Lain siirtyminen käytäntöön otti useita vuosia. Huomion arvoista on myös se, että tuona aikana oppivelvollisuuden täyttymistä ei systemaattisesti seurattu (Lindström 2001, 95).

Oppivelvollisuuslain voimaan tulo oli alkua kehittyvälle koulutusyhteiskunnalle, jossa kansalaisten halu kouluttaa itseään pidemmälle kasvoi. Elinkeinorakenteen muutoksen seurauksena työmarkkinoilla tarvittavat osaamisvaatimukset muuttuivat ja valtaosan koulutuksen jäädessä kansakoulun tasolle tuli tarve kouluttautua enemmän. 1960-luvulle tultaessa oppikoulut alkoivatkin vähitellen täytyä äärimmilleen suurten ikäluokkien edustajien siirtyessä sinne. (Lindström, 2001, 97.) Suurin osa oppikouluista oli yksityisiä ja oppilaiden tuli maksaa itse oppimateriaaleja. Opetuksen järjestämisestä kustannettiin kuitenkin pääaisassa valtion varoilla. (Ahonen, 2003, 107.) Arolan (2017, 64–65) muistelututkimus osoittaa, että oppikoulun suorittaminen merkitsi yksilölle tuona aikana siirtymää eräänlaisen yhteiskunnallisen rajan toiselle puolelle ja oppikoulun loppuaikoina etenkin Etelä-Suomessa oppikouluun pääseminen nähtiin jopa pakkona. Koko Suomen mittakaavassa väestön koulutustaso pysyi rinnakkaiskoulujärjestelmän aikana muihin

Pohjoismaihin verrattuna matalana. Oppivelvollisuuden jälkeen suoritettavien tutkintojen määrä oli myös verrattain matala. (Ahonen 2003, 204.) Tämän ajan on luonnehdittu edustavan konservatiivista tasa-arvokäsitystä. Sen mukaan eriarvoisuus on välttämätöntä, sillä näin järjestelmässä hyvin pärjäävät oppilaat voivat kehittyä entisestään ja ylläpitää kilpailua. Oppikoulujen ulkopuolelle jäävät oppilaat jatkoivat kansakoulussa saaden sieltä perustaidot. (Kalalahti & Varjo, 2012.)

Kohti kaikille yhteistä koulua

1960-luvulla koulutusjärjestelmä koki historiallisen suuren rakenteellisen muutoksen, jota kutsuttiin Peruskoulu-uudistukseksi (Rahikainen 2011, 371). Uudistus ei ollut kuitenkaan itsestään selvä, vaan sitä edelsi poliittiset ristiriidat ja jopa kansakoulujen opettajien ja oppikouluopettajien väliset erimielisyydet uudistuksesta käytävässä keskustelussa (Ahonen, 2021 11). Lopputuloksena kehitettiin tänä päivänäkin käytössä oleva yhdeksänvuotinen peruskoulujärjestelmä. Valikoiva ja koulutuspolut varhain erotteleva rinnakkaiskoulujärjestelmä jäi historiaan. Tilalle tuli hyvinvointivaltion hengessä toimiva aiempaa tasa-arvoisempi ja ainakin näennäisesti rakenteeltaan yhtenäinen peruskoulu (Ahonen, 2003, 109).

Vähitellen 1990-luvulle tultaessa huomattiin, että peruskoulu ei onnistunut täyttämään täysin sille asetettuja mahdollisuuksien tasa-arvon vaatimuksia. Sosiaalisella taustalla ja asuinpaikalla oli edelleen merkittävä vaikutus nuoren koulutustasoon. (Ahonen 2003, 204.) Tällöin valtaa sai niin kutsuttu liberaali tasa-arvokäsitys. Sen mukaan jokaisella yksilöllä on oikeus tasa-arvoiseen kohteluun ja oikeus edetä kykyjensä mukaan taustasta riippumatta. Alettiin keskittyä yksilöiden välisten maantieteellisten, taloudellisten ja sosiaalisten esteiden poistamiseen. (Kalalahti & Varjo, 2012.) Ahonen (2003) jakaa 1990-luvun nuoret kahteen joukkoon: koulutukseen panostaviin keskiluokkiin ja koulupudokkaiisiin, jotka ovat vaarassa joutua syrjään.

Myöhemmin liberaali tasa-arvokäsitys laajeni entisestään ja vähitellen se voitiin tulkita kahdella eri tapaa, jolloin syntyi hyvinvointiliberalismi ja markkinaliberalismi. (Kalalahti & Varjo, 2012). Nämä eivät kuitenkaan sulje keskenään toisiaan pois, vaan korostavat eri asioita. (Silvennoinen, Kalalahti & Varjo 2016). Markkinaliberalistinen ajattelu korosti

aiempaa enemmän yksilöllisyyttä ja valinnan vapautta. Yhteiskunnallinen tila vaikutti myös maan koulutuspolitiikkaan. EU:n liittymisen jälkeen OECD:n merkitys koulutuspolitiikan ohjaavana voimana lisääntyi, sekä tulohajaukseen perustuva rahoitusmalli kosketti myös koulutuksen järjestämistä. Syntyivät vähitellen niin kutsutut koulumarkkinat, joiden seurauksena koulut alkoivat vähitellen polarisoitua. Muutoksen tuloksena syntyi niin kutsuttuja eliittikouluja ja vastaavasti tasoltaan matalampia kouluja. Koulutuspolitiikka tuli uusien ongelmien eteen: toisaalta haluttiin tukea yksilöiden omia mahdollisuuksia edetä taitojensa mukaan mahdollisimman pitkälle, mutta yhteisen koulun säilyttäminen edellyttäisi resurssien jakamista etenkin tasoltaan heikompiin kouluihin ja täten osaamiserojen kaventamista. (Ahonen 2002, 177–179.) Käytännössä valinnanvapaus näkyi ja näkyy edelleen esimerkiksi kouluissa erilaisina erikoistumislinjoina ja toisella asteella erikoislukioina. Vanhempien ja oppilaiden suorittamia tietoisia kouluvalintoja on kutsuttu koulushoppailuksi, joka kuvaa koulumarkkinoiden olemassaoloa (esim. Kalalahti, Silvennoinen ja Varjo 2015, 37). Kouluvalintojen tekoa on aiemmin pyritty rajoittamaan niin kutsutun lähikouluperiaatteen avulla, jonka mukaan oppilaat käyvät koulua kunnan osoittamassa lähikoulussa. Vuonna 1999 voimaan tullut perusopetuslaki mahdollisti ensimmäistä kertaa oppilaan hakeutumisen muuhun kuin kunnan osoittamaan koulupaikkaan (L628/1998).

Uusi julkisjohtamisen tapa ja koulutus

Uusliberalistisen ajattelun myötä Yhdysvalloista peräisin oleva New Public Management eli uusi julkisjohtamisen tapa sai vähitellen sijaa myös suomalaisessa koulujärjestelmässä. NPM:n tarkoituksena on ottaa oppia yritysmaailmasta ja siirtää sieltä opittuja malleja, käytäntöjä ja termejä koulutuksen kontekstiin. (Ahonen, 2003.) Vaatimukset tuloksellisuudesta näkyvät esimerkiksi ammattikoulujen rahoitusmallissa. Suomessa ammatillisen koulutuksen toiminman tehokkuutta tarkastellaan esimerkiksi suoritettujen tutkintojen määrän kautta sekä tutkimalla niiden työelämävastaavuutta (Opetushallitus, 2023a). Merkittävää kuitenkin on, että Suomessa perusopetus toteutetaan edelleen miltei kokonaan julkisissa kouluissa julkisin varoin eikä esimerkiksi yksityisissä oppilaitoksissa. Suomessa yksityiset koulut keskittyvät perusopetuksessa lähinnä vaihtoehtopedagogiikkaa tarjoaviin oppilaitoksiin.

NPM-hengessä oppilas voidaan nähdä kuluttajan kaltaisena toimijana niin kutsutuilla koulumarkkinoilla. Tämä tuo paineen tarjota kuluttajille eli tässä tapauksessa oppilaille ja vanhemmille mahdollisuus arvioida palvelun laatua ja tasoa, sekä toisaalta tuottaa mahdollisimman laadukasta koulutusta. Kuitenkin esimerkiksi USA:ssa suosiossa olevat koulujen ranking-listat eivät kuitenkaan ole saaneet sijaa suomalaisen koulutuksen kentällä ainakaan vielä. (Ahonen 2003, 196; Rinne 2003; Jahnukainen & Järvinen, 2008 143.)

NPM on saanut osakseen myös kritiikkiä. Tulostavastuullisuuteen liittyvät tilastoihin keskittyvät testimenetelmät eivät huomioi kaikkea sitä inhimillistä ja sosiaalista pääomaa, jota koulu tuottaa ja jota tämän päivän tietoyhteiskunnassamme tulisi omaksua. Sahlberg (2010) peräänkuuluttaa, että ulkoisen hallinnollisen vastuun lisäksi kouluilla tulisi olla kollektiivinen vastuu oppilaiden hyvinvoinnista. Liiallinen kilpailu voi pahimmillaan vaarantaa yhteisöllisyyden ja verkostoitumisen mahdollisuudet eri koulujen välillä. (Sahlberg 2010, 45–61.)

Suomessa toteutettavassa koulutuspolitiikassa on kuitenkin säilynyt edelleen vahvana myös pohjoismainen hyvinvointiajattelu, jossa korostetaan oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa (Kivirauma 2001, 75). Käytännössä tämä näkyy kaikilla kouluasteilla esimerkiksi laajamittaisena oppilaiden tuen järjestämisenä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle saakka. Tukea tarjotaan yhä enemmän ja on sittemmin ulotettu koskemaan myös lukiokoulutusta viimeisimmässä lukiolaissa (Lukiolaki 10.8.2018/714). Oppivelvollisuuden laajenemisen uudistus ja muuttuminen maksuttomaksi on myös nähdäkseni osoitus pohjoismaisen hyvinvointiajattelun elinvoimaisuudesta, sillä onhan oppivelvollisuus uudistus merkittävä julkisin varoin toteutettava investointi.

3 MUUTTUVA TOINEN ASTE

Peruskoulun jälkeen nuoret hakeutuvat tavallisimmin opiskelemaan joko ammatilliseen oppilaitokseen tai lukioon. Näitä koulutuksia kutsutaan yhdessä toisen asteen koulutuksiksi. Ammatillinen koulutus edustaa nimensä mukaisesti ammatillista ja käytännönläheistä koulutusta, kun taas lukio tarjoaa akateemisen yleissivistävän vaihtoehdon. Tyypillistä on, että ammattikoulusta valmistutaan ammattiin ja keskiössä on työelämään siirtyminen. Lukiossa suoritettava ylioppilastutkinto ei sellaisenaan valmista juurikaan työelämää varten, vaan toimii lähinnä väylänä korkeakouluopintoihin hakeutumiselle. Nämä kaksi vaihtoehtoa tarjoavat siis opiskelijalle kaksi varsin erilaista koulutuspolkua. Tilastokeskuksen mukaan 40 % peruskoulun päättäneistä alle 18-vuotiaista jatkoi opintojaan ammatillisessa koulutuksessa ja 54 % lukiokoulutuksessa vuonna 2019 (Tilastokeskus 2019).

Kaikille nivelvaiheeksikin kutsuttu siirtymä peruskoulusta toisen asteen koulutuksiin ei ole näin yksiselitteinen. Vuonna 2019 kaksi prosenttia ikäluokasta ei jatkanut opintojaan välittömästi peruskoulun suorittamisen jälkeen. Lukion ja ammatillisen koulutuksen lisäksi peruskoulun jälkeen on mahdollista pyrkiä lyhytkestoisempiin tutkintoon johtamattomiin koulutuksiin, joiden tarkoituksena on tukea nuoren jatko-opintoihin siirtymistä. Klassinen muoto tällaisesta koulutuksesta lienee aiemmin pitkään toiminnassa olleet niin kutsutut kymppiluokat, joita virallisesti kutsuttiin perusopetuksen lisäopetuksiksi. Noin prosentti ikäluokasta hakeutui vuonna 2019 tämän tyyppisiin peruskoulun lisäopetuksen nimellä kulkeviin koulutuksiin. Tämä lisäopetuksen nimellä kulkevan opetusmuodon rinnalle on vuosien saatossa kehitetty uudenlaisia valmentavia koulutuksia, jotka huomioivat aiempaa paremmin oppilaiden yksilölliset taustat. Erilaisiin valmistaviin koulutuksiin osallistui peruskoulun jälkeen 2 % vuonna 2019. Tässä luvussa käsitellään ammattikoulun ja lukion nykytilaa sekä ajankohtaisia muutoksia. Lukiota ja ammattikoulua käsitellään omana osuutenaan, jonka jälkeen käsitellään nivelvaiheen koulutuksia. (Tilastokeskus, 2019.)

Lukiouudistus ja ammatillisen koulutuksen reformi

Vuonna 2018 päivitetty lukiolaki (10.8.2018/714) velvoitti lukiot järjestämään ensimmäistä kertaa erityisopetusta. Myös kotien kanssa tehtävää yhteistyötä tähdennettiin koskemaan ainakin säännöllistä tiedon jakamista ja huoltajilta saatavaa palautetta. Toinen keskeinen muutos oli korkeakoulu yhteistyön lisääminen velvoittamalla lukiot järjestämään osa

oppimäärästään yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa. Samaan aikaan ylioppilastutkinnon painoarvoa kasvatettiin korkeakouluhauissa lisäämällä todistusvalinnalla valittavien opiskelijoiden kiintiöpaikkoja. Lukiolain tuomien muutosten lisäksi keskeinen viime vuosien muutos on digitalisaation myötä sähköistetyt ylioppilaskokeet. Lukiot järjestävät koulutusta tänä päivänä myös etätoteutuksina.

Samoihin aikoihin, kun lukiolakikin uudistui eli vuonna 2018 uudistettiin myös ammattikouluja. Tätä kutsuttiin ammatillisen koulutuksen reformiksi. Reformin myötä haluttiin panostaa toimiviin siirtymiin ja lisätä työelämävastaavuutta. Osaamiskeskeisen lähestymistavan myötä on haluttu lisätä työssäoppimisen osuutta. (Niemi & Jahnukainen, 2018.) Erityisopetuksella on ammattikoulukontekstissa pitkät perinteet. Lukio onkin vasta viime vuosina tullut helposti lähestyttäväksi vaihtoehdoksi myös tukea tarvitseville oppilaille (Jahnukainen, 2021).

Uudistuneet nivelvaiheen koulutukset

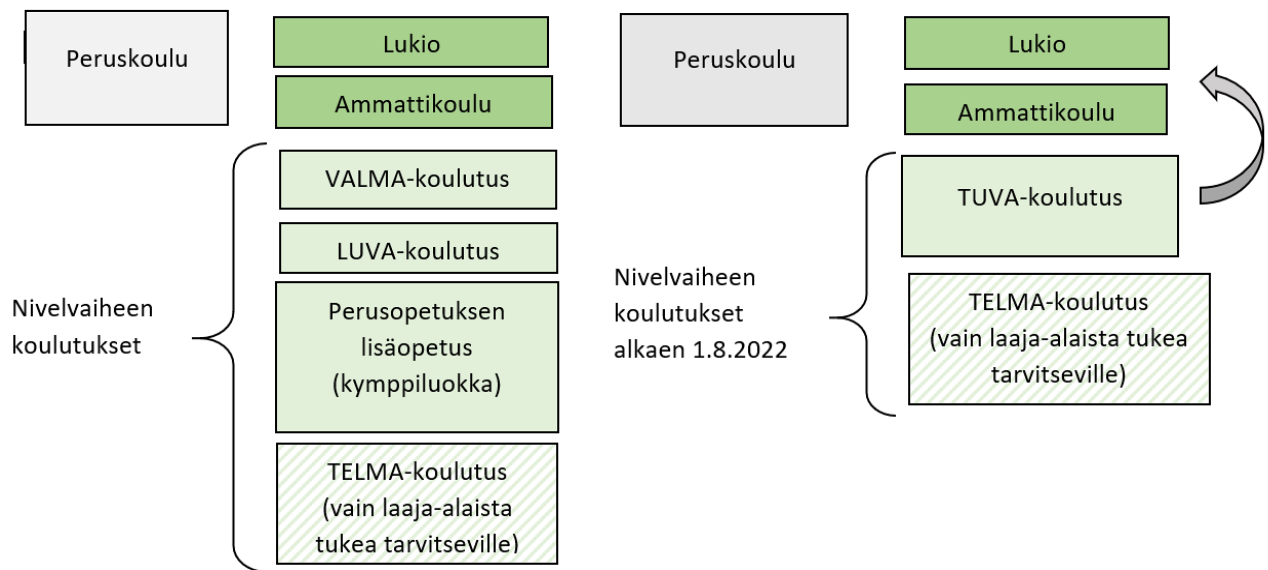
Oppivelvollisuuslain uudistuksen ohella uudistettiin nivelvaiheen koulutuksia. Seurauksena luotiin uusi tutkintokoulutukseen valmentava TUVA-koulutus. Vuodesta 2022 voimaan tullut laki yhdistää lähes kaikki aiemmat tutkintoon johtamattomat koulutukset eri muodoissaan yhdeksi TUVA-koulutuksen nimeä kantavaksi kokonaisuudeksi. Ensimmäiset TUVA-koulutukset aloittavat toimintansa vasta syksyllä 2022, joten nivelvaiheiden koulutusten roolin ymmärtämiseksi on olennaista tarkastella nivelvaiheen koulutuksien historiaa, roolia ja toiminnan lähtökohtia. Nivelvaiheen koulutukset alkoivat vahvistaa paikkaansa erityisesti 2000-luvulla syrjäytymisen ehkäisyn kontekstissa. Vuonna 2013 kehitetty koulutustakuu edellytti myös uudenlaisia ratkaisuja sellaisille oppilaille, joille siirtymä perusopetuksesta ei syystä tai toisesta onnistu ammatilliseen koulutukseen tai lukiokoulutukseen mutkattomasti. (Opetushallitus 2018, 9; Kukkonen, Seppälä & Jussila, 2021.)

Nivelvaiheiden valmentavien koulutusten määrä alkoi lisääntyä 2000-luvun alkupuolella, kun erityisille ryhmille alettiin kehittää erilaisia valmentavia ja kuntouttavia koulutuksia. VALMA-koulutuksella tarkoitetaan vuodesta 2015 lähtien toiminnassa olevaa 60

opintopisteen laajuista opintokokonaisuutta. Koulutuksen tavoitteena on antaa valmiuksia ammatillisen tutkinnon suorittamiseen. VALMA-koulutusta ennen ammatilliseen koulutukseen valmistavana koulutuksena toimi Ammatti-startti nimeä kantava koulutus.

VALMA-koulutusten kohderyhmää ovat koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret keskenään erilaisilla taustoilla. Osalla tavoitteena voi olla oppisopimuskoulutuksen suorittaminen tai tarvetta vain saada lisää aikaa ja tukea oman koulutuksen löytämiseen. Merkittävä kohderyhmä nivelvaiheen koulutusten kohdalla on myös maahanmuuttajat. Maahanmuuton lisääntyminen Suomessa on tuonut uudenlaisia tarpeita myös koulutukselle. Maahanmuuttajille on keskimääräistä haastavampaa tulla hyväksytyksi toisen asteen koulutuksiin yleisissä hakuprosesseissa, sekä heillä hakemiseen ylipäätään liittyy keskimäärin valtaväestöä enemmän epävarmuutta (Kalalahti ym. 87). Tätä siirtymää varten on kehitetty erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja ammatilliseen koulutukseen valmentavia VALMA-koulutuksia vuodesta 2015 lähtien. Aiemmin kyseinen koulutus kulki nimellä MAVAK-koulutus. (Opetushallitus 2018, 9; Kukkonen, Seppälä & Jussila, 2021.)

Toinen nivelvaiheen koulutusten keskeinen ryhmä on erityistä tukea tarvitsevat nuoret. Muita nivelvaiheen valmentavia koulutuksia VALMA-koulutusten lisäksi ovat olleet erityisesti lukioon valmiuksia antava LUVA-koulutus, sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentava TELMA-koulutus laaja-alaista tukea tarvitseville. Laaja-alaisella tuella viitataan sairauden tai vamman tuomiin haasteisiin tarjottavaa laaja-alaisempaa tukea. Toiminnan tavoitteena ei ole tutkinnon suorittaminen, vaan tukea nuoren itsenäisyyttä ja päivittäistoimintojen hoitamista ja mahdolliseen työhön sijoittumista. (Kukkonen, Seppälä & Jussila, 2021.) Varsinaisten nivelvaiheen koulutusten lisäksi vaihtoehtona on ollut myös osallistua eri toimijoiden järjestämään projekti- ja työpajamuotoiseen toimintaan, joka ei ole samalla tavalla valtakunnallisesti ohjailtua suunnitelmallista toimintaa. (Jahnukainen, Kivirauma, Laaksonen, Niemi ja Varjo, 2019, 32.) Työpajatoiminta jatkuu oppivelvollisuuslain uudistuksenkin jälkeen, mutta uudistuksen myötä jokaisella nuorella täytyy olla opiskelupaikka jossakin oppilaitoksessa. Oppivelvollisuuden suorittaminen on mahdollista työpajatoiminnassa, mikäli siitä on koulutuksen järjestäjän kanssa erikseen sovittu. (<https://okm.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>). Seuraavaksi käsittelemme lyhyesti uuden TUVA-koulutuksen keskeisiä tavoitteita ja piirteitä.

Kuvio 1 Peruskoulun jälkeisen koulutuksen rakenne Suomessa

Oppivelvollisuuslaki tuo isoja muutoksia sekä lukiokoulutuksen järjestämiselle, että ammatillisen koulutuksen järjestämiselle. Myös nivelvaiheiden koulutuksien merkitys toiselle asteelle siirtymisen tukena vahvistuu väistämättä oppivelvollisuuden voimaan tulon jälkeen. Kuviossa 1 havainnollistetaan oppivelvollisuuden myötä uudistuvien koulutusten rakenteellista muutosta. Nivelvaiheenkoulutusten rakenne yhdenmukaistuu huomattavasti TUVA-koulutuksen myötä. Selvänä pyrkimyksenä on, että jokainen nuori saavuttaisi toisen asteen tutkinnon. Poikkeustapauksina ovat vaikeasti vammaiset ja ne, joilla on huomattavan puutteellinen suomen kielen taito. Vaikeasti vammaiset nuoret suorittavat jatkossakin tutkintoa tavoittelemattoman TELMA-koulutuksen. Maahanmuuttajat, joiden suomen tai ruotsin kielen taso ei ole riittävän hyvä toisen asteen opintojen suorittamiseksi voivat täyttää oppivelvollisuuden vaatimaa oppimäärää osallistumalla erityisesti maahanmuuttajille järjestettyihin koulutuksiin.

Uutta TUVA-koulutusta on toteutettu elokuusta 2022 lähtien. Sen tavoitteena on lisätä opiskelunvalmiuksia laaja-alaisen osaamisen kehittämisen kautta. Oppisisältöjä ovat varsinaisten opiskelutaitojen lisäksi mm. vuorovaikutusosaaminen, hyvinvointiosaaminen ja kulttuurinen osaaminen. TUVA-koulutukseen liittyy ohjaava työtap, joka huomioi yksilölliset lähtökohdat ja tarpeet, kuten kiinnostuksen kohteet, elämäntilanteen ja osaamisen. Työkaluna työlle toimii henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, jonka päämääränä on valmentaa osallistumaan tutkintokoulutukseen. (Opetushallitus, 2023b.)

Näiden edellä mainittujen toisen astetta koskevien uudistuksien myötä oppilasaines toisen asteen koulutuksissa tulee yhä heterogeenisemmäksi tuen oppilaiden määrän kasvaessa lukioissa ja koko ikäluokan hakeutuessa opiskelemaan eri koulutusohjelmiin.

4 NUORET JA KOULUTUS

4.1 Nuoruus ikävaiheena

Tässä luvussa tarkastellaan syrjäytymistä ja koulupudokkuutta ilmiönä, sekä nuorten asemaa oppivelvollisuus uudistuksen edessä. Nuoruus ei ole käsitteenä yksiselitteinen ja sen määritelmä on vaihdellut eri ajanjaksoina. Nuoruuden käsite on etymologisesti syntynyt 1700-luvulla valistusajan filosofin Jean-Jacques Rousseau'n toimesta, jolloin nuoruus viittasi ikävuosiin 15-20. (Puuronen 2006, 52.) Karkeasti voidaan todeta, että nuoruudella viitataan aikaan lapsuuden ja aikuistumisen välillä. Iän perusteella aikuisen määritelmän rajana pidetty virallinen täysi-ikäisyyden raja on Suomessa 18-vuotta. Tämän päivän kahdeksantoista vuotiaista nuorista suurin osa kuitenkin asuu edelleen vanhempien luona ja on rahallisesti riippuvainen heistä. (Suomen virallinen tilasto, 2014). Sata vuotta sitten siirtymä työelämään ja taloudellista autonomiaa kohti on saattanut parhaimmillaan tapahtua jo kansakoulun päättyessä 14-vuotiaana. Voidaankin todeta, että nuoruus on monilta osin pidentynyt. Opiskeluajat ovat pidentyneet ja perheen perustaminen on yhä useammalla ajankohtaista myöhemmin. (esim. Aapola & Ketokivi 2005, 8).

Nuoruus on psyykkisen kehityksen kannalta erityisen merkittävä vaihe. Se sisältää monenlaisia muutoksia: oman identiteetin rakentamista, vanhemmista irtaantumista ja omien arvojen ja eettisen toiminnan kehittymistä. (Aalberg, 2016.) Yksi ensimmäisistä yksilön tulevaisuuden kannalta erityisen merkityksellinen valinta on usein toisen asteen koulutukseen hakutilanteessa tehtävä päätös siitä, mihin koulutukseen nuori jatkaa peruskoulun jälkeen. Nuoren oman mielipiteen lisäksi kouluvalintaan voi vaikuttaa joko suoraan tai epäsuorasti esimerkiksi ystävät ja omat vanhemmat.

4.2 Nuorten syrjäytyminen ja koulupudokkuus

Oppivelvollisuuden laajentamisen yhtenä keskeisenä tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy (Hallitusohjelma, 3.7 Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi). Tässä kappaleessa tarkastellaan nuorten syrjäytymistä ilmiönä. Nuorten syrjäytyminen on ollut keskeinen poliittinen teema Suomessa jo pidemmän aikaa (esim. Palola, Hannikainen & Karjalainen, 2012). Syrjäytymisen käsitteeseen liittyy myös problematiikkaa. Lähtökohtaisesti syrjäytyminen on käsitteenä negatiivisesti latautunut. Syrjäytymistä koskeva keskustelu on

myös saanut kritiikkiä yksilön näkökulmien huomiotta jättämisestä. Yhteiskunta voi määritellä syrjäytyneet koulutustilastojen tai muiden indikaattorien perusteella, mutta kyseiset koulutuksen ulkopuolella olevat yksilöt eivät välttämättä koe omaa tilannettaan ongelmalliseksi. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 126.)

Syrjäytymisilmiötä voidaan käsitellä täten ainakin kolmella tasolla: yhteiskunnan, sosiaalisten ryhmien ja yksilön tasolla. Yhteiskunnan tasolla syrjäytymistä koskevassa keskustelussa voidaan pohtia millaiset muutokset voivat lisätä syrjäytymistä väestön keskuudessa. Ryhmätasolla syrjäytymisilmiöön liittyvä keskustelu kohdentuu tiettyihin sosiaalisiin ryhmiin tai sosiaalisesti sopeutumattomiin ryhmiin, kuten pitkäaikaistyöttömiin. Yksilötasolla voidaan ajatella, että syrjäytynyt on irtaantunut ihmiselle keskeisistä instituutioista, kuten työstä, koulutuksesta ja sosiaalisista suhteista, kuten perheestä. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 127–128.)

Tämän tutkimuksen kannalta syrjäytymistä on syytä tarkastella koulutuksen ulkopuolelle jättäytymisen näkökulmasta. Ryhmätasolla ilmiötä kuvataan syrjäytyneistä nuorista käytettävällä NEET-nuoret (Not in Employment, Education or Training) käsitteellä, jolla viitataan niihin nuoriin, jotka eivät ole työelämässä eivätkä käy koulua. Toisen asteen tutkintoa vaille jääminen asettaa nuoren alttiiksi syrjäytymiselle myöhemmässä elämässä. Nämä nuoret voivat kärsiä kasaantuneista ongelmista, kuten taloudellisista ja terveydellisistä vaikeuksista. (Haltia, Savolainen & Palola, 2019.)

Suomessa on tehty viime vuosina useita kohdennettuja toimenpiteitä ja hankkeita, joilla on pyritty vaikuttamaan tähän joukkoon. Esimerkki tällaisesta hankkeesta on Nuoristotakuu, sekä vuonna 2015 käynnistynyt laajalle levinnyt Ohjaamo-monipalvelupistetointa, jota toteutetaan edelleen noin seitsemässäkymmenessä eri toimipisteessä ympäri Suomen. Toiminta on suunnattu alle 30-vuotiaille nuorilla ja ohjaamoista saa tukea ja ohjausta esimerkiksi työllistymiseen, opiskeluihin ja asumiseen liittyvissä asioissa. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021.)

Suomessa on käyty koulutuspoliittista keskustelua siitä tulisiko syrjäytymistä ehkäistä ohjaamon kaltaisilla kohdennetuilla toimilla vai universaalien menetelmien avulla, jotka koskevat jokaista nuorta. Tänä päivänä yksilöä ei nähdä enää niinkään osana yhteisöä tai yhteiskuntaa vaan sen tilalla korostetaan yhä enemmän yksilön vapautta ja toisaalta

vastuunkantamista omista valinnoista seurauksineen (Karjalainen & Palola, 2011). Kohdennetut toimet ovatkin pyrkineet lähinnä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aktivointiin ja hyvinvointiin liittyvät näkökulmat ovat jääneet taka-alalle (Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2015).

Osa nuorista kärsii erilaisista terveydellisistä, sosiaalisista tai kognitiivisista haasteista, jotka vaikuttavat nuoren oppimis- ja suorituskäyttöön. Näiden haasteiden vaikutusta koulunkäynnille voidaan kuvata terveydenhuollossa käytettävällä koulukuntoisuuden käsitteellä. On siis olemassa myös joukko nuoria, jotka eivät tilapäisesti tai pysyvästi sairautensa tai tunne- ja käytösoireiden vuoksi voi käydä koulussa. On arvioitu, että 15–25 prosentilla lapsista ja nuorista on jokin psykiatrinen häiriö. (Puustjärvi & Luoma 2019, 114–119.) Koulutukseen pääseminen ei yksinään takaa sitä, että nuori kykenee suorittamaan tutkinnon loppuun tai opiskelemaan. Toisaalta koulutus ei myöskään ole tae siitä, että tutkintoa vastaava työpaikka löytyy tai työssäkäynti on mahdollista.

On huomioitava, että syrjäytyminen ei ole stabiili tila. Nuoret voivat myös vaihdella niin kutsutun syrjäytymisen statuksen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen välillä. Toisille syrjäytyminen voi merkitä vain pientä yksittäistä ajanjaksoa elämänsä aikana. Jollekin toiselle syrjäytyminen voi kattaa pitkän ajanjakson, joka vaikuttaa haitallisesti yksilön hyvinvointiin ja heikentää kokonaisvaltaisesti elämän laatua. Pitkittyessään syrjäytyminen voi viedä pahimmillaan mielekkyyden elämästä ja rajata yksilön ulos myös muusta koulun ja työpaikan ulkopuolella tapahtuvasta sosiaalisesta kanssakäymisestä. (Aaltonen ym. 2015.) Syrjäytymisilmiötä tarkastellessa on siis hyvä pitää mielessä yksilöiden omakohtainen kokemus, sillä tilastot niputtavat yhteen joukon nuoria hyvin erilaisine yksilöllisine tilanteineen ja elämänsä kulkuneen.

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuskysymykset tässä tutkimuksessa ovat:

1. Millaisia merkityksiä oppivelvollisuuden laajenemiselle annetaan julkisessa keskustelussa?
2. Miten nuoret asemoidaan oppivelvollisuuden laajenemisesta käydyssä keskustelussa?

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia merkityksiä oppivelvollisuuden laajenemiselle annetaan ja miten nuoret asemoidaan oppivelvollisuuskeskustelussa. Lopuksi pohditaan, millaisia potentiaalisia ideologisia seurauksia eri diskursseilla voisi olla.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Aineisto analysoidaan diskurssianalyysin menetelmin. Tässä tutkimuksessa metodologisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi. Sen ydinajatuksena on, että kielen avulla rakennetaan sosiaalista todellisuutta. Olennaista ei ole tavoitella objektiivista totuutta, vaan tarkastella kielellisten prosessien kautta muodostuvaa sosiaalista todellisuutta. (Jokinen ym., 2016, 413). Tässä tutkimuksessa ei aiota ottaa kantaa siihen onko aineistosta esiin nousevat seikat hyviä vai huonoja tai siihen ovatko edes aineistossa mainitut asiat paikkansa pitäviä. Tavoitteena on nostaa esiin tutkittavaan teemaan peilaten esiin niitä totuuksia, joita aineiston teksteistä välittyy.

Suorannan ja Eskolan (2014) mukaan kieli ei koskaan ole neutraali todellisuuden kuvaaja, vaan sen avulla pyritään saavuttamaan erinäisiä asioita. Tämä seikka korostuu etenkin mielipidekirjoitusten kohdalla. Kyseisen tekstilajin ominaisuuksiin kuuluu olennaisesti erinäisten ja vastakkain asetteluun pyrkivien mielipiteiden ilmaisu. Kirjoittajilla on aina lähtökohtaisesti omat tavoitteensa, joita pyritään saavuttamaan julkaisemalla mielipidekirjoituksia. Näiden tarkoituksellisten pyrkimysten lisäksi tekstien kautta tehdään mahdolliseksi erinäisiä asioita – myös tahattomasti. (Potter & Wetherell 1994; Jokinen ym., 2016; Eskola ja Suoranta ym., 2014). Teksteissä voidaan tuoda näkyväksi sellaisia yllättäviä sosiaalisen todellisuuden ja vallan muotoja, joita ei välttämättä edes osata kyseenalaistaa (Wodak & Meyer, 2008). Tässä tutkimuksessa huomio kiinnittyy myös näihin prosesseihin ja niiden mahdollisiin ideologisiin seurauksiin.

Diskurssianalyttisen tutkimuksen teossa ei keskitytä tavoittelemaan faktuaalisuutta vaan siihen, miten tekstissä asioita tehdään faktuaaliseksi. Kyse on siis merkityksellistämisen tavoista. (Potter & Wetherell 1994; Jokinen ym., 2016; Eskola ja Suoranta ym., 2014). Lähestymistapa on aineistolähtöinen, jolloin teoreettiset käsitteet luodaan analyysin teon ohella eikä niitä määritetä etukäteen. (Eskola & Suoranta, 2014, 298). Tämän tutkimuksen aiheen luonteen kannalta on tärkeää olla avoin myös sellaisille näkökulmille, joita ei etukäteen voida odottaa löytyvän aineistosta. Tämä tavoite ei voi toteutua, mikäli aineistoa

katsotaan tiukasti ennalta määritettyjä teoreettisia käsitteitä käyttämällä. Diskurssianalyysissa korostetaan kontekstuaalisuuden merkitystä toisin kuin esimerkiksi laboratorioissa tehtävissä tieteellisissä tutkimuksissa. Tutkimukseni kannalta keskeistä on ymmärtää se, millaisessa yhteiskunnallisessa tilassa ja ajassa aineisto on tuotettu. Tekstien kokonaisvaltainen ymmärtäminen on mahdollista vain, mikäli merkityssystemit käsitellään vasten sitä taustaa, johon ne on tuotettu. (Wodak & Meyer, 2009; Peräkylä & Ruusuvuori 2008; Jokinen ym. 2016, 49.)

Diskurssianalyysissa ollaan kiinnostuneita sosiaalisissa käytännöissä rakentuvista merkityssystemeistä. Näistä merkityssystemeistä voidaan käyttää erilaisia nimityksiä, kuten tulkintarepertuaari tai diskurssi riippuen siitä millainen tutkimus on kyseessä. Käsitteiden käyttö ei kuitenkaan ole vakiintunutta, minkä vuoksi tärkeintä on, että tutkija itse määrittelee omassa tutkimuksessa käytettävät käsitteet. (Jokinen ym., 2016, 49.) Tässä tutkimuksessa muodostettavia merkityssystemejä kutsun tästä edes diskursseiksi.

Tutkijan ja aineiston välistä suhdetta voidaan diskurssianalyttisessä tutkimuksen teossa kuvata konstruktiivisiksi (Jokinen ym. 2016, 413). Siinä missä tutkijana pyrin tavoittamaan tutkimusaineiston teksteissä tuotettua sosiaalista todellisuutta, olen myös itse väistämättä osana sitä ja muodostamassa sitä. Pelkästään tutkijana tekemäni sanavalinnat ovat osa tätä prosessia kielen konstruktiivisen luonteen vuoksi. Tutkimuksessa muodostuvat diskurssit perustuvatkin pohjimmiltaan tutkijan omaan tulkintaan ja niiden syntyminen edellyttää tutkijan ja aineiston välistä vuoropuhelua. (Jokinen ym. 2016, 46). Tutkimuksessa hyödynnetään valmista aineistoa, jonka luomiseen en ole tutkijana voinut vaikuttaa. Varsinaisen diskurssianalyysin teossa tutkijana olen kuitenkin tärkeässä osassa. Diskurssit eivät ole jotakin sellaista, mikä aineistosta on löydettävissä, vaan ne syntyvät aina tutkijan oman tulkinnan kautta. Teksti on avoin monenlaisille tulkinnoille ja aineiston tekstikokonaisuudet toimivat johtolangan kaltaisena näytteenä myöhemmin muodostettavista diskursseista, joita ei voida koskaan löytää kokonaisina. (Peräkylä & Ruusuvuori 2008; Jokinen ym. 2016, 49.)

Kuten aiemmin on todettu diskurssianalyysi ei ole menetelmänä selkeä eikä ole olemassa yhtä tapaa tehdä diskurssianalyysia. Jokinen ja Juhila (2016) ovat kuitenkin hahmotelleet neljä ulottuvuusparia, joiden avulla voidaan tarkastella diskurssianalyysin teon metodisia painopisteitä. Seuraavaksi tarkastelen omaa diskurssianalyysini metodisia valintoja

hyödyntämällä tätä. Ulottuvuusparit ovat rakenteeltaan jatkuvan janan mukaisia eivätkä keskenään sulje toisiaan pois.

Eräs tällainen ulottuvuuspari on tilanteisuus ja kulttuurinen jatkumo. Tilanteisuuteen vahvasti sitoutunut lähestymistapa ei huomioi kulttuurista kontekstia sen suuremmin tutkimuksen alussa, vaan voi esimerkiksi palata siihen varsinaisten tulosten jälkeen. Kulttuurista jatkumoa erityisesti korostavassa tutkimuksessa taasen voidaan tarkastella ilmiön historiallista kehittymistä, jolloin perusteellinen taustoittaminen on tarpeen. (Jokinen & Juhila, 2016.) Oma tutkimukseni asettuu näiden kahden ulottuvuusparin välille. Olen pyrkinyt teoriaosuudessa taustoittamaan tutkittavaa ilmiötä maltillisesti. Analyysin ja tulosten ymmärrettävyyden kannalta on kuitenkin paikannettava se aika ja tila, jossa tekstit on tuotettu. Analyysia ei kuitenkaan tehdä asettaen tekstejä johonkin ennalta määritettyyn kehykseen, vaan kyseessä on vastavuoroinen prosessi, jossa itse olen tutkijana vahvasti mukana.

Toinen tutkimuskysymys käsittelee nuorten asemointia. Toimijuutta voidaan kuvata diskurssianalyysissa monen eri käsitteen, kuten identiteetin, diskurssinkäyttäjän ja subjektipositio -käsitteen avulla. Tässä tutkimuksessa toimijuutta tarkastellaan subjektipositio käsitteen avulla, jolloin keskitytään siihen, millaisiin subjektipositioihin nuoret asemoidaan eri diskursseissa. Subjektipositio käsite on mielekäs erityisesti silloin kun halutaan korostaa diskurssien valtaa, sekä kykyä asettaa ihmisten toiminnalle rajoitteita ja määrittellä mitä heidän on sopivaa tehdä ja mitä ei (Burr, 2015 s. 139). Toimijuuden määrittely voi ulottua tekstin sisältä sen ulkopuolelle. Eri diskurssit tarjoavat myös lukijansa asettumaan erilaisiin positioihin (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016). Tässä tutkimuksessa halutaan kiinnittää huomiota myös tähän seikkaan.

Diskurssianalyysissa ollaan kiinnostuneita erityisesti kielen käytön seurauksellisesta luonteesta. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 75). Kiinnostuksen kohteena ei ole siis varsinaiset diskurssit itsessään, vaan se miten ne näkyvät käytännössä ja mitä mahdollisia seurauksia niiden käytöllä voi olla. Kieli voi paljastaa esimerkiksi sellaisia arvoja ja oletuksia, jotka ovat niin itsestään selvinä pidettyjä, että ne jäävät helposti piiloon. Tarkastelemalla diskursseja syvemmin voidaan niiden käytön seurauksia tarkastella potentiaalisen ideologisen seurauksen -käsitettä käyttämällä. (Jokinen, Juhila & Suoninen

2016, 75). Tarkoituksena on kehittää diskursseja aivan kuin askeleen eteenpäin tarkastelemalla sitä, millaisia seurauksia niiden käytöllä voi olla.

6.2 Aineisto

Aineisto koostuu 59:stä Helsingin Sanomissa julkaistuista mielipidekirjoituksista ajalta 12.3.2019-23.9.2021. Aineistohaku toteutettiin Helsingin Sanomien sivuilta löytyvän hakupalvelun avulla. Aineisto rajattiin mielipideosioon kuuluviin kirjoituksiin. Aineiston tekstit löydettiin käyttämällä hakusanoja: oppivelvollisuus, toinen aste, ammattikoulu, lukio. Aineistoon valittiin mukaan tässä vaiheessa kaikki ne kirjoitukset, joissa tuodaan esiin jollakin tavalla opetusvelvollisuuden laajeneminen toiselle asteelle. Kaikki tutkimusaineistoon kuuluvat mielipidekirjoitukset ovat julkaistu ennen varsinaisen oppivelvollisuus uudistuksen toteutumista, jolloin aiheeseen liittyvä keskustelu oli vilkkaimmillaan. Helsingin Sanomissa julkaisut mielipidekirjoitukset sisältävät yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta kirjoittajan nimen ja mahdollisesti ammattinimikkeen. Käytettävä aineisto on julkisesti saatavilla olevaa materiaalia, jonka vuoksi tutkimuslupaa ei tarvita.

6.3 Analyysi

Aineisto koottiin kokonaisuudessaan ensin Word-tiedostoon allekkain koodaten ne järjestysnumeroiden avulla. Tämän jälkeen aineisto luettiin useampaan otteeseen, jotta aineistosta pystyttiin muodostamaan kokonaiskuva. Tämä antoi myös mahdollisuuden jättää pois sellaiset tekstit, jotka eivät käsittele lainkaan tutkittavaa aihetta eli oppivelvollisuuden laajenemista. Kaikki tekstit osoittautuivat kuitenkin kelvollisiksi, sillä ne käsitelivät tai ainakin sivusivat oppivelvollisuuden laajenemista jollakin tapaa. Analyysin kannalta pienet yksityiskohdat saattavat olla jopa merkityksellisempiä kuin painokkaasti aineistossa esillä olevat ja ilmaistut asiat (Suoninen 1997: 29). Näin ollen kaikki kirjoitukset otettiin mukaan varsinaiseen analyysivaiheeseen.

Tutkimuksen luonteen vuoksi aineiston tekstejä käsiteltiin omina kokonaisuuksinaan. Aineistoon perehdyttiin huolellisesti yrittäen tavoittaa myös tekstissä mahdollisesti epäsuorasti ilmaistuja asenteita ja merkityksiä.

Lukiessa kiinnitettiin huomiota retoristen keinojen käyttöön, joiden tunnistamisen kautta päästiin vähitellen diskurssien jäljille.

Analyysi aloitettiin käytännössä kokoamalla aineisto yhdeksi Microsoft Word-tiedostoksi. Analyysissa tutkittiin ensin niitä aineisto-osuuksia, joissa käsiteltiin nuoria jollakin tapaa. Tässä vaiheessa huomiota kiinnitettiin erityisesti adjektiivien käyttöön ja siihen millaiseen asemaan nuoret tekstissä asetetaan. Huomion kohteena oli esimerkiksi se, miten paljon toimivaltaa nuorille annetaan vai puhutaanko niin sanotusti heidän puolestaan. Analyysin edetessä haluttiin myös tarkastella sitä, millaiseen asemaan aineisto asettaa lukijansa tai yrittää asettaa.

Analyysin toisessa vaiheessa tutkittiin sitä, millaisia merkityksiä koulutukselle annetaan ja miten oppivelvollisuus uudistus nähdään aineistossa. Huomiota kiinnitettiin siihen, millaisia argumentteja esitetään ja millaisin keinoin niitä perustellaan. Aineistolle esitettiin kysymyksiä, kuten esimerkiksi ”Millaisia nuoret ovat?” tai ”Mitä koulutus merkitsee?”. Kaiken tämän aineiston kanssa käydyn vuoropuhelun jälkeen diskurssit alkoivat vähitellen hahmottua omiksi kokonaisuuksiksi. Tämän jälkeen listattiin ylös kappaleittain tai jopa virkkeittäin tai ilmauksittain eri diskursseihin kuuluvia aineisto-otteita. Lopuksi diskurssit nimettiin pyrkien valitsemaan niille sisältönsä kannalta mahdollisimman kuvaava nimi.

On kuitenkin huomattava, että yhden tekstin sisällä saattoi esiintyä useampaa eri puhetapaa. Toisaalta osa virkkeistä olisi voinut sopia useampaankin eri puhetapaan. Analyysin teossa kiinnitettiin huomiota toisinaan jopa hyvin pieniin vivahde-eroihin, jotka olivat kuitenkin diskurssien erottamisen kannalta merkityksellisiä. Juuri nämä hienoiset erot tekivät omalta osaltaan diskurssit näkyviksi.

6.4 Tutkimusetiikka

Tutkimuseettiset kysymykset ovat läsnä tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. Olen tässä tutkimuksessa pyrkinyt toimimaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) hyvän

tieteellisen käytännön mukaisesti. Toimintatapojen lähtökohtana ovat rehellisyys, tarkkuus ja huolellisuus. Olen avannut tutkimukseni metodologista taustaa ja raportoinut analyysin toteutuksen. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös avoimuus ja eettisesti kestävä tiedonhankinta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012.) Tämän tutkimuksen aineisto on avoimesti saatavilla ja lähtökohtaisesti kirjoitettu suurelle yleisölle, jolloin erillisiä tutkimuslupia ei tarvittu.

Diskurssianalyysissä tutkijan rooli on merkityksellisessä osassa, sillä diskurssit ylipäättään ovat aina tulkinnan tulosta. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 51). Tutkimukseni raportointi edellyttää myös minulta tutkijana jatkuvaa kielellisten valintojen tekemistä. Voin pyrkiä käyttämään mahdollisimman neutraalia kieltä, mutta käytännössä jo pelkkä ilmiön määrittely edellyttää sanavalintojen tekemistä. Käytän tutkielmassani sanaa oppivelvollisuus kuvaamaan tutkimuksen kannalta merkittävää aihetta. Oppivelvollisuus -käsite pelkästään on jo latautunut termi, mutta koska se on yleisesti käytetty kuvaamaan tutkittavana olevaa ilmiötä on minun syytä pidättäytyä siinä. Osallistun siis myös omalta osaltani tällä tutkielmalla sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen.

7 TULOKSET

Tutkimuksen tuloksena on viisi erilaista diskurssia, jotka nimettiin holhous-, kontrolli-, mahdollisuus-, investointi- ja sivistysdiskursseiksi. Oheiseen kuvioon (Kuvio 2) on tiivistetty diskurssien keskeisin sisältö tutkimuskysymyksiin peilaten eli se millaisen kuvan kukin diskurssi antaa nuorista ja millaisia merkityksiä oppivelvollisuudelle annetaan. Seuraavaksi esittelen tarkemmin jokaisen diskurssin ja niiden keskeisimpiä ominaisuuksia. Tämän lisäksi tarkastelen diskurssien potentiaalisia ideologisia seurauksia.

Diskurssin nimi	Nuori toimijana	Uusi oppivelvollisuus
Holhousdiskurssi	suojeltava	keino suojella pidempään
Kontrollidiskurssi	vastuuton tai vastuullinen	keino kontrolloida
Mahdollisuusdiskurssi	tukea tarvitseva	keino lisätä tukea
Investointidiskurssi	tulevaisuuden osaja	investointi
Sivistysdiskurssi	sivistynyt tai sivistymätön	keino kasvattaa sivistystä

Kuvio 2 Diskurssien esittely

7.1 Holhousdiskurssi

Suojeltavat nuoret

Holhousdiskurssissa nuorten nähdään olevan lähtökohtaisesti heikossa asemassa. Heidän nähdään haavoittuvina ja suojeltavina. Diskurssissa korostetaan turvallisuuden kokemuksen tärkeyttä. Nuoret ovat haavoittuva ryhmä, joista tulisi huolehtia niin vanhempien, koulujärjestelmän, sekä viime kädessä sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen taholta.

Eriyisenä uhkana nuorelle nähdään perhetausta ja kiusaamistausta, joiden kerrotaan heikentävän nuorten toimintakykyä. Perhetaustaan liittyen huolta kannetaan erityisesti ylisukupolvisesta syrjäytymisestä ja kotioloista johtuvasta huonosta koulumenestyksestä. Seuraavassa aineistositaatissa kuvaillaan kuinka nuoret siirtyvät ”verkosta toiseen”. Näillä verkoilla viitataan edellä mainittuihin yhteiskunnan tukiverkostoihin, kuten esimerkiksi sosiaalipalveluihin.

”Taataan sosiaalitoimen ja mielenterveyden palvelujen jatkuminen saumattomasti nuoren siirtyessä lapsuuden tuen piiristä aikuisten tukiverkkoon.” /M27.1

”Ei jätetä yhtään alle 18-vuotiasta yhteiskunnan tukiverkon ulkopuolelle.” /M27.2

Aineistossa nuoret kuvataan alttiina kaikenlaisille vaikutuksille, jotka mahdollisesti horjuttavat nuoren tavoitetta saavuttaa riittävä koulutustaso ja paikkansa yhteiskunnassa. Mikäli näiden ulkoisten vaikuttimien seurauksena nuori ”putoaa” on hänestä saatava ”koppi” tai hänet tulisi ”pelastaa”, kuten seuraavassa aineistoesimerkissä. Syrjäytyminen nähdään tässä diskurssissa houkutusena ja turmion kaltaisena tilana, jolta nuoria täytyy suojella, kuten seuraava aineistoesimerkki osoittaa:

”Suomessa on huolestuttavasti kasvava joukko nuoria, jotka eri syistä keskeyttävät peruskoulun ilman päättötodistusta. Osalle nuorista selviää, että sosiaalietuuksia saa, oli päättötodistusta tai ei. Liian moni nuori kokee tämän houkuttelevana.” /M2.1

Seuraavassa samankaltaisessa holhousdiskurssia edustavassa aineistoesimerkissä koulujärjestelmän ulkopuolelle ”putoaminen” nähdään kohtalokkaana ilmiönä, sillä sen kuvataan merkitsevän suoraviivaisesti työelämän ulkopuolelle joutumista myöhemmässä elämässä. Nuorten nähdään tarvitsevan vielä pidemmälle ulottuvaa kannattelua eli tässä tapauksessa holhous, jonka jälkeen he vasta kykenevät itse huolehtimaan itsestään, kuten seuraava aineistoesimerkki osoittaa.

”Jos koulujärjestelmämme osaa kannatella näitä nuoria – niin poikia kuin tyttöjäkin – vielä pari peruskoulun jälkeistä vuotta, nykyistä harvempi putoaa sen ja myöhemmin työelämän ulkopuolelle” /M59.1

Tämän diskurssin mukainen ideaalinuori on luottavainen nuori, joka uskaltaa tehdä virheitä mutta yrittää toimia parhaansa mukaan ja kouluttautua, sekä vältellä syrjäytymistä. Tässä diskurssissa syrjäytyminen käsitellään pelon kautta puhumalla ”syrjäytymisvaarasta”.

Tämä diskurssi asettaa myös lukijansa osaksi vastuunkantavaa yhteisöä ja yhteiskuntaa. Tämä näkyy runsaana me- muodon käyttönä ja imperatiivi muodon käyttönä, jolloin lukijalle tulee vaikutelma siitä, että kyseessä on yhteinen asia, josta jokaisen täytyy kantaa huolta, kuten seuraava aineisto-ote osoittaa:

”Usein syrjäytyminen myös periytyy seuraavaan sukupolveen. Työelämän ja opiskelujen ulkopuolelle jääneillä vanhemmilla on Suomessa yli 20 000 lasta, jotka ovat vaarassa kokea vanhempiansa kohtalon. Tämä inhimillinen tragedia järkyttää yhteiskuntamme perusteita.” /M4.1

Holhousdiskurssi antaa kokonaisuudessaan kuvan nuorista rajoittuneina toimijoina, jotka eivät itse kykene kantamaan vastuuta, vaan he toimivat riippuvaisina muista. Tämä tiivistyy alla olevassa aineistoesimerkissä, jossa vedotaan jopa ihmisen biologiaan:

”Jo nuorten aivotutkimusten tulosten perusteella 16-vuotias ei ole keskimäärin kypsä tekemään sellaisia ratkaisuja, että häntä voisi kohdella kuin aikuista.” /M33.1

Sitaatin mukaan nuoria tulee siis kohdella eri tavalla kuin aikuisia eli he ovat erityisessä asemassa ikänsä vuoksi ja näin holhouksen tarpeessa.

Koulu turvapaikkana

Holhouspuhetta edustavassa diskurssissa oppivelvollisuus ja koulunkäynti ylipäättään nähdään keinona ohjata nuoria oikeaan suuntaan ja kannatella niitä nuoria, jotka ovat vaarassa pudota. Oppivelvollisuuden pidentäminen nähdään tässä diskurssissa varsin positiivisessa valossa, sillä näin nuoret ovat pidempään mukana koulujärjestelmässä halusivat he sitä tai eivät. Holhousdiskurssissa korostetaan koulun yhteisöllistä luonnetta ja hahmotellaan se paikkana, jossa jokaisesta oppilaasta pidetään huolta. Nuorten etenkin ”syrjäytymisriskissä” olevien nuorten nähdään tarvitsevan koulujärjestelmän tuomaa suojaa ja ohjausta, kuten seuraava sitaatti osoittaa:

” Peruskoulun pitäisi pystyä uudistumaan niin, että näiden oppilaiden edellytykset oppia paranevat. Siksi kouluissa pitäisi olla enemmän nuoriso- ja perhetyöntekijöitä ja psykiatrisia sairaanhoitajia.” /M4.2

Holhouspuhetta edustaa myös seuraava aineistositaatti, jonka mukaan jokaisella syrjäytymisvaarassa olevalla lapsella ja nuorella tulisi olla ”oma luotettava aikuinen”. Holhousdiskurssin mukaan ensisijainen kasvatusvastuu on perheellä, mutta perhe tunnustetaan myös riskitekijänä, jos se ei ole turvallinen. Tämän vuoksi diskurssissa korostetaan juuri koulun ja muiden palvelujen merkitystä ja peräänkuulutetaan kyseisten palvelujen vahvistamista.

”Jokaisella syrjäytymisvaarassa olevalla lapsella ja nuorella pitäisi myös olla oikeus omaan luotettavaan aikuiseen. Ellei lapsella ole tällaisia aikuisia lähipiirissään, tukihenkilöinä voisivat toimia vaikkapa tehtävään valmenneet vapaaehtoiset tai sosiaalialan ammattilaiset.” /M4.3

: Holhousdiskurssin kaltainen puhetapa rajoittaa nuorten omaa toimijuutta. Kyseinen diskurssi asettuu räikeästi vastoin uusliberalismin ihannoimaa vapautta ja yksilöllisyyden ihannetta. Holhoamiskurssi toisaalta vapauttaa omalla tavallaan nuoret kypsyden vaateesta. Tavoitteena on ohjailla nuoria ulkoa päin ja pitää heidät järjestelmän sisällä ja ohjailtavissa.

Tässä diskurssissa vastuu on jollakin muulla kuin nuorella itsellään. Ensin se on vanhemmilla tai viime kädessä yhteiskunnalla ainakin siihen saakka, kun oppivelvollisuus on täytetty. Herääkin kysymys siitä, mitä tapahtuu sitten kun tämä niin kutsuttu ”holhous” loppuu. Nuoret ovat yksilöitä ja loppuuko tämä niin kutsuttu kannattelun tarve kaikilla silloin kun tämä oppivelvollisuus on täytetty tai 18-vuoden ikä saavutettu? Diskurssissa tilanne kuvataan varsin kestävämmällä tavalla. Holhotaan niin pitkään kuin mahdollista, mutta sen jälkeen nuori on omillaan.

Tässä diskurssissa oppilaan omaa vastuuta ei juurikaan tunnusteta, vaan hänen nähdään toimivan toisten ihmisten armoilla. Koulujärjestelmässämme toisen asteen opintoja on perinteisesti pidetty itsenäisyyttä korostavana opinahjoina, jossa oppilas kantaa entistä enemmän itse vastuuta omista opinnoistaan. Uuden oppivelvollisuuslain myötä käyttöön otettiin niin kutsuttu Valpas-järjestelmä, jonka avulla voidaan seurata oppivelvollisuuden

täyttymistä. Uusi oppivelvollisuuslaki myös tuo velvoittavan luonteensa vuoksi painetta seurata systemaattisesti poissaoloja. Tätä voisi kutsua myös holhoavaksi tavaksi toimia.

Peruskoulussa oppilaat opiskelevat pääsääntöisesti oman ryhmänsä kanssa. Suurissa niin kutsutuissa luokattomissa lukioissa oppilaat valitsevat itse kurssinsa ja tekevät opintoja usein omaan tahtiinsa. Opintojen edistymisen ja poissaolojen seurannan kasvaessa voikin olla mahdollista, että toisen asteen koulutuksista tulee aivan kuin peruskoulujenjatkeita. Toisaalta tänä päivänä voidaan todeta, että nuoruus on pidentynyt ja erinäiset aikuisuuteen liittyvät siirtymäriitit ovat myöhentyneet. (esim. Aapola & Ketokivi 2005, 8). Edellä kuvattu ajatus peruskoulun jatkeena toimimisesta on linjassa sen kanssa, että aikuistuminen tapahtuu nykyään myöhemmin.

Holhouspuhe tunnustaa toisaalta nuoruuden merkityksen psyykkisen kehityksen kannalta tärkeänä elämänvaiheena, johon liittyy monenlaisia epävarmuuksia ja itsensä etsimistä. Diskurssin maalaama ihannekoulu on sellainen, jossa jokaisesta oppilaasta pidetään huolta ja kaikki ovat osa yhteisöä. Koulujärjestelmämme sisällä järjestetään nykyään monia nuorille suunnattuja tukipalveluita kuten sosiaalipalveluja ja kouluterveydenhuolto, sekä oppilashuoltoryhmät ja muuta moniammatillista yhteistyötä.

Oppivelvollisuus uudistus nähdään tässä diskurssissa pääosin myönteisessä valossa, sillä sen kautta voidaan lisätä tasa-arvoa poistaen esimerkiksi sosioekonomisen taustan aiheuttamia eroja taloudellisen tuen vuoksi. Uudistuksen varjolla toivotaan myös koulutusten tukipalvelujen vahvistamista.

7.2 Kontrollidiskurssi

Vastuuttomat nuoret

Tämä diskurssi on lähellä holhousdiskurssia, mutta tässä diskurssissa nuoret ovat ensisijaisesti kontrollin kohde ja ongelma. Tätä diskurssia edustavassa aineistossa käytettävien sanavalintojen perusteella syntyy kuva siitä, että nuoret tekevät tietoisesti huonoja valintoja, joihin tulisi olla keinoja puuttua. Seuraavassa aineistoesimerkissä ilmennetään ongelmaa käyttäen retorisenä keinona niin kutsuttuun maalaisjärkeen vetoamista:

”Joka vuosi pelkän peruskoulun varaan jää 10–15 prosentin joukko nuorten ikäluokasta. Toisen asteen oppivelvollisuus uudistuksen ydinkysymys kuuluu, kenen mielestä on vielä 2020-luvulla ”ok”, että nuori lopettaa koulunkäynnin 15-vuotiaana. En ole tavannut ketään, joka tosissaan puoltaisi 15-vuotiaan vapautta jäädä kotiin. Siitä nykyisessä oppivelvollisuudessamme kuitenkin tarkalleen ottaen on kyse. Siksi nykyinen oppivelvollisuus on auttamattoman vanhentunut ja uudistuksella on kiire.” / M18.1

Vastuu tässä diskurssissa nähdään olevan yhteiskunnalla eikä niinkään nuorilla, vaikka heidän kykyään tehdä järkeviä päätöksiä kritisoidaankin. Tässä diskurssissa piirtyy kuva yhteisestä asiasta tai pikemminkin ongelmasta, joka tulee ratkaista. Kontrollioiva puhetapa asettaa kontrollin kohteeksi etenkin ne nuoret, jotka eivät suorita toisen asteen koulutusta tai ovat ”syrjäytyneitä”. Tässä diskurssissa nuorten valinnanvapaus nähdään uhkana ja nuoret halutaan laittaa aivan kuin ruotuun. Oppivelvollisuus nähdään tässä diskurssissa välineenä kontrolloida vastuuttomia nuoria, mutta sen toimivuutta myös kyseenalaistetaan. Tässä diskurssissa vastuuttomiksi nimetyt nuoret eli toisin sanoen syrjäytyneet tai koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvät nuoret nähdään yhteiskunnallisena ongelmana, joka täytyy ratkaista kuten seuraavista kahdesta aineistositaatista käy ilmi:

”Kuinka saada nykyistä useammalle nuorelle toisen asteen koulutus.?” /M16

”Uskomme, että ylisukupolvinen syrjäytyminen on kokonaan poistettavissa Suomesta” /M4

Tämä diskurssi jakaa nuoret vastuullisiin ja vastuuttomiin nuoriin. Vastuuton nuori on ongelma, joka tulee ratkaista. Tämän seurauksena voi todeta, että diskurssin mukaan ideaalinuori on vastuuntuntoinen kansalainen, joka ei syrjäydy tai jätä kouluja käymättä. Lukijaansa tämä diskurssi pyrkii vetoamaan järkipärisiin syihin vetoamalla. Lukijalle tilanne esitetään akuuttina asiana, johon on löydettävä ratkaisu ja jonka kuka vain voi ratkaista, kunhan keino vain löytyisi.

Oppivelvollisuuden pidentäminen kontrollikeinona

Siinä missä holhouspuheessa koulutuksen nähdään tuovan turvaa nuorelle tässä diskurssissa roolit ovat kääntyneet päinvastoin. Kontrollidiskurssissa nuoria yritetään saada niin sanotusti ruotuun, jolloin tavoitteena on saada kaikki nuoret ”yhteiskunnan rattaisiin”. Näkökulman

mukaan yhteiskuntaa suojellaan pikemminkin vastuuttomilta nuorilta. Tässä diskurssissa koulutus nähdään välttämättömänä ja nähdään että peruskoulu ei yksinkertaisesti vastaa riittävää koulutustasoa, vaan jokaisella nuorella pitäisi olla toisen asteen koulutus, jotta he voivat osallistua yhteiskuntaan eivätkä jää ”tyhjän päälle”. Syrjäytyminen hahmottuu tässä diskurssissa uhkana, joka on haitaksi koko yhteiskunnalle. Lukijassa pyritään herättämään tunteita esittämällä ongelma eli syrjäytyneet nuoret myös yksinkertaistetun taloudellisen tunnusluvun avulla:

”Tutkimusten mukaan yksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle miljoona euroa.” /M3.1

Oppivelvollisuuden pidentämisen nähdään olevan yksi kontrollikeino muiden joukossa hillitä syrjäytymisilmiötä, kuten seuraavassa aineistoesimerkissä esitetään:

”Hallituksen esityskin käy läpi lukuisia kohdennetumpia toimia, joilla perusasteen varaan jäämistä on kolmenkymmenen viime vuoden aikana yritetty vähentää. Oppivelvollisuus uudistus on tarpeen, koska tehokkaita vaihtoehtoisia toimia – tai tutkimusnäyttöä sellaisten olemassaolosta – ei ole löytynyt.” /M31.1

Tässä diskurssissa syrjäytymisilmiöön ja koulutukseen suhtaudutaan hyvin rationaalisesti. Syrjäytymiseen kuvaillaan olevan poistettavissa kokonaan, kunhan ”vastuuttomille” nuorille saadaan koulutus. Koulutuksen voidaan nähdä tässä diskurssissa olevan itsessään arvokas huolimatta arvosanoista tai työelämään sijoittumisesta.

Kontrolloiva puhetapa piirtää nuorista varsin ongelmalähtöistä kuvaa. Tällainen puhetapa lisää myös tämän diskurssin sisällä vastuuttomiksi nimettyjen nuorten stigmatisoitumista. Kontrolloiva puhetapa niputtaa myös koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret keskenään homogeeniseksi ryhmäksi eikä erottele heidän yksilöllisiä tilanteitaan. Syrjäytyminen hahmottuu kontrollidiskurssissa tilanteena, joka ratkeaa pelkästään toimenpiteiden kautta. Tässä diskurssissa ei tunnusteta, että syrjäytyminen voi olla myös väliaikainen tila, joka koskee toisinaan vain tiettyä välivaihetta ennen kuin siirrytään työelämään tai koulutuksesta toiseen. Tässä diskurssissa lukija saa nuorista melko negatiivisen kuvan, sillä tulee kuva siitä, että syrjäytyminen on nuorten itse aiheuttama tila.

Kontrollidiskurssissa oppivelvollisuus uudistus saa toisaalta myös kritiikkiä, sillä sen toimivuutta kyseenalaistetaan. Onko oppivelvollisuus kuitenkaan tae siitä, että koulunkäynti

on mahdollista tai tutkinto saadaan suoritetuksi loppuun saatikka siirryttyä työelämään. Tutkimusten mukaan keskimäärin jopa joka kolmas nuori kokee jonkinlaisia hyvinvointihaasteita, jotka vaikuttavat suoraan myös koulunkäyntiin (Helenius & Kivimäki, 2023). Syrjäytymiskäsite itsessään on arvottava ja tämä diskurssi tuokin näkyväksi sen, että yhteiskunnassamme ei ole yleisesti hyväksyttyä jäädä kotiin. Tilastot eivät kuitenkaan tarkalleen määrittele sitä, mitä koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret tekevät. Sen lisäksi että nuori on kotona voi olla, että hän tekee vapaaehtoistyötä tai harrastaa.

Diskurssi tarjoaa nuorille varsin kapeaa tietä kuljettavaksi. Ihanne nuori on sellainen, joka siirtyy sujuvasti koulutuksesta toiseen eikä jää niin sanotusti kelkasta pois ja aiheuta ongelmia yhteiskunnalle olemalla syrjäytynyt. Koulutus nähdään välttämättömyytenä yhteiskunnallisen osallistumisen toisin sanoen töihin pääsemisen kannalta.

Oppivelvollisuuden laajeneminen nähdään tässä diskurssissa yksinomaan kontrollikeinona ja mahdollisena ratkaisuna syrjäytymisongelmaan.

7.3 Mahdollisuuskurssi

Tukea tarvitsevat nuoret

Mahdollisuuskurssissa nuoret tunnustetaan aktiiviksi toimijoiksi. Diskurssissa tunnustetaan, että nuoret tarvitsevat tukea koulunkäynnissään, mutta toimijuus säilyy heillä itsellään. Tämä näkyy aineistossa käytetyissä sanavalinnoissa. Sen sijaan että nuori ”saavuttaa” toisen asteen koulutuksen tässä nuoren omaa toimijuutta korostavassa puheessa nuori ”löytää mieluisen toisen asteen koulutuksen”. Taustaoletuksena on, että nuorella itsellään on varaa valita vaihtoehdoista eikä hän vain siirry koulutukseen pakon sanelemana. Tässä diskurssissa nuori nähdään itsenäisiä valintoja tekevänä toimijana, joka tarvitsevat tukea valinnoilleen ja mahdollisuuksiensa toteuttamiseen.

Tässä diskurssissa vanhempien, koulun henkilökunnan ja myös yhteiskunnan roolina on tukea ja auttaa nuoria. Seuraava aineistoesimerkki edustaa tätä diskurssia korostaen nuorten

yksilöllisyyttä ja tunnistaa nuorten erilaiset tilanteet, jotka edellyttävät myös keskenään erilaisia tukemisen tapoja:

”Toisen asteen pakollisuuden ja maksuttomuuden kustannusten arvioinnissa hallituksen onkin otettava huomioon opiskelijan asumisen ja matkustamisen kustannukset opiskelun tapahtuessa muualla kuin nuoren kotikunnassa. Nuorella on edelleen oltava vapaus valita vapaasti ammattinsa.” /M58

Sanavalinnat ”opintie, elämäntie, itsensä kehittäminen, kasvu, matka, jatkuvuus”, korostavat yksilöllisyyttä ja toisaalta yksilöiden omaa aktiivisuutta.

Koulutusta kuvaamaan käytetään sanoja ”opintie”, ”koulupolku” ”matka” tai ”tie”. Tässä diskurssissa koulutusta tarkastellaan mahdollisuuksien kautta, jossa jokaisella on mahdollisuus aivan kuin valita oma tiensä, joka voi johtaa mihin tahansa.

Mahdollisuusdiskurssin mukaan koulunkäyntiin voi tosin liittyä ongelmia tai haasteita eli ”mutkia matkassa”, mutta sitä pidetään luonnollisena. Tämän diskurssin puhetavassa käytetään runsaasti inhimillisyyteen vetoavia ilmaisuja, kuten seuraavan aineistositaatin kuvaus ”hätäntyneestä” nuoresta. Tällä peräänkuulutetaan jokaisen velvollisuutta auttaa.

”Kannustavien opettajien ansiosta hyvän itsetunnon saaneen poikani ammattikoulu alkoi nuoren itsensä haaveilemalla opintolinjalla. Kuukauden päästä alkoivat ongelmat: nuori oli hätäntynyt ja etsi apua, kun ei ihan ollut mukana opetuksessa.” /M14.1

Tämän diskurssin ideaalinuori on päämäärätietoinen nuori, jolla on tavoitteita ja suunnitelmia tulevaisuutensa varalle. Näiden haaveiden saavuttaminen voi edellyttää tukea, jota koulussa tulisi tarjota. Koulutuksen nähdään pahimmillaan musertavan yksilöiden unelmat tai jopa hengen, jos tukea ei ole tarjolla. Seuraavan aineistoesimerkin julkaisija esiintyy nimimerkillä ”Edesmenneen pojan äiti” kuvaten riipaisevalla tavalla oman poikansa kohtaloa:

”Poikani putosi kyydistä jo kahden kuukauden kohdalla eikä toipunut unelmiensa romuttumisesta ollenkaan. Häntä ei enää ole erityistarpeineen vaatimassa ylimääräistä tukea opinnoista selviytymiseen.” /M4

Koulutus mahdollisuutena

Tukidiskurssissa koulu nähdäänkin unelmien mahdollistajana ja toisaalta romuttajana. Tässä yksilöllisyyttä korostavassa tukidiskurssissa koulu nähdään paikkana, jossa yksilöiden erilaiset tarpeet tulee ottaa huomioon. Tämä diskurssi korostaa erityisesti nuorten omaa toimijuutta ja esittelee koulujärjestelmän aivan kuin markkinana, jossa nuoret valitsevat itse koulupolkunsa. Tässä diskurssissa koulu nähdään monien mahdollisuuksien paikkana, jossa kannustetaan ja rohkaistaan yksilöä saavuttamaan ja toteuttamaan omia haaveitaan.

Mahdollisuusdiskurssissa käsitellään oppilaiden tilanteita yksilökohtaisesti ja kuvataan koulutusta haaveammattien ja unelmien kautta. Tämä diskurssi pyrkii vetoamaan inhimillisiin tekijöihin ja tunteisiin. Lukijalle tarjotaan kuvaa, jossa kouluttautumisessa on kyse haaveiden toteuttamisesta, jonka mahdollistamiseen tarvitaan tukea niin yhteiskunnalta kuin kouluilta ja vanhemmiltakin.

Mahdollisuusdiskurssi korostaa yksilöllistä kohtelua ja tuen tarjoamista. Tämä saa pohtimaan, että kuinka pitkälle yhteiskunta tai koulujärjestelmä pystyy vastaamaan erilaisiin tarpeisiin. Toisaalta diskurssi saa kyseenalaistamaan myös sitä onko jokaisen yksilön mahdollista saavuttaa haaveilemansa positio tai ala. Tässä diskurssissa vedotaan inhimillisyyteen ja sivuutetaan taloudelliset seikat esimerkiksi tuen tarjoamisen suhteen. Tämä saa pohtimaan sitä, miten paljon resursseja voi kohdentaa tukemiseen ja toisaalta tuen vaikuttavuutta. Mitä kaikkea tukemalla voidaan saavuttaa ja mitä jää saavuttamatta, vaikka resursseja olisi kuinka paljon käytettävissä.

Vaikka mahdollisuusdiskurssissa on varsin positiivissävytteinen asennoituminen nuoriin sisältää se kuitenkin vahingollisia elementtejä tarkemmin sitä tarkastellessa. Jos viesti jokaiselle nuorelle on, että unelmat ovat tavoiteltavia ja saavutettavissa oikeanlaisella tuella suljemme silmämme kaikelta siltä kilpailulta ja valikoinnilta, jonka kohteeksi niin työelämään kuin korkeakouluun pyrkiessään jokainen nuori joutuu tänä päivänä.

7.4 Investointidiskurssi

Nuoret osaajat

Tässä diskurssissa nuoret nähdään ensisijaisesti taloudellisena investointina heidän tuottaman osaamisensa vuoksi. Aineistossa nuoria kuvataan ”merkittävänä joukkona”

suuren määrän vuoksi. Nuoret ovat tässä diskurssissa tulevaisuuden toivo ja työvoima. Tässä diskurssissa ei tunnisteta niinkään nuorten yksilöllisiä tilanteita, vaan nuoret hahmotetaan isona joukkona, johon investoiminen tuottaa kokonaisuudessaan osaamista ja tuottoa yhteiskunnalle ainakin ideaalitulanteessa.

Investointidiskurssi näkee nuoret investointikohteena, jonka tuotot mitataan tulevaisuudessa. Puhetavassa nuoriin asetetaan myös odotuksia ja heille annetaan vastuuta. Odotuksena on, että jos kouluille tarjotaan yhteisistä verovaroista ilmaisia oppimateriaaleja, tulisi nuorten myös käydä koulua ja pätevoityä vastaamaan työelämän tarpeita ja lunastaa nämä saadut edut, mikä ilmenee seuraavasta aineisto-otteesta:

”Oppivelvollisuuden pidentämisen ja maksuttoman toisen asteen on arvioitu maksavan itsensä takaisin oletuksella, että näin Suomeen luodaan aiempaa pätevämpää uutta työvoimaa. Suurin osa nuorista kuitenkin keskeyttää opinnot myöhemmin: 15 prosenttia 25 ikävuoteen mennessä.” /M27.3

Tuen toteuttaminen käsitetään tässä diskurssissa ensisijaisesti kustannuskysymyksenä eikä esimerkiksi perusoikeutena. Näin voi päätellä seuraavasta aineistositaatista, jossa tukituntien tarjoamiseen liittyy resurssien jakaminen:

”Äitinä otin yhteyttä poikani opettajaan, joka tylynä totesi, ettei heillä ole resursoitu tunteja tukiopeukseen.” /M14.2

Syrjäytymistä kuvaillaan riskikäsitteen kautta. Syrjäytymisilmiötä käsitellään asiana, joka tulisi ”minimoida” tai jota pystyy ”ehkäisemään”.

Investointidiskurssissa nuoret hahmotetaan varallisuutensa perusteella hyväosaisiin ja huono-osaisiin nuoriin. Toisaalta oppivelvollisuus nähtiin myös uhkana hyväosaisille nuorille. Tämä näkyi esimerkiksi digitaalisten välineiden käytössä koulussa. Aineiston mukaan koululta saatavien ilmaisten laitteiden lainaaminen jäi niille, jotka sitä tarvitsivat. Toisaalta myös maksuttomat materiaalit nähtiin investointina nuorien tuoman myöhemmän työvoiman näkökulmasta.

Oppivelvollisuus uudistus investointina

Investointidiskurssissa käytetään paljon järkeen vetoavaa puhetapaa, joka näkyy lääketieteistä ja taloustieteistä tuttujen termien käyttönä. Oppivelvollisuus uudistuksen kuvaillaan olevan lääke keskenään erilaisiin ongelmiin.

Yksi keskeinen retorinen keino tässä diskurssissa on kvantifioiminen. Kvantifioinnin avulla pyritään esimerkiksi vakuuttamaan lukijaa uudistuksen hyödyistä arvioitujen taloudellista kasvua kuvaavien lukujen avulla ja toisaalta järkyttämään lukijaa syrjäytymisen kustannuksia yhteiskunnalle kuvaavien lukujen avulla.

”Tutkimusten mukaan oppivelvollisuuden laajentamisen toiselle asteelle on arvioitu nostavan työllisyysastetta jopa neljä prosenttiyksikköä, ja tällöin uudistus maksaa itsensä monin verroin takaisin.” / M12

Taloudellisessa diskurssissa lukija pääsee aivan kuin asiantuntijan asemaan. Lukijalle esitetään tilastollisia tunnuslukuja ja tiivistettyä faktaa. Puhetapa on kylmän asiallinen ja harkitseva, joka tuo lukijalle vakuuttavan vaikutelman. Lisäksi taloudellinen diskurssi tuo ilmiön lähelle jokaisen ihmisen arkea kuvaamalla oppivelvollisuuden laajenemisen kustannuksia ja mahdollisia hyötyjä kansantalouden näkökulmasta.

Investointidiskurssissa ilmiötä käsitellään melko etäältä paneutumatta yksittäisten ryhmien, kuten tukea tarvitsevien nuorten tai huonosti voivien nuorten asemaan.

Investointidiskurssi näkee nuoret ensisijaisesti heidän tuottavuutensa kautta. Oppivelvollisuuden laajentamista ei pidetä tarpeellisena esimerkiksi tasa-arvonäkökulman puolesta vaan tulee kuva siitä, että se on ylimääräinen investointi. Tilastoiden antamien tietojen ulkopuolelle mahtuu monenlaisia yksilöllisiä elämäntilanteita ja vaihteita, jotka ovat myös osittain ennakoimattomia ja tilapäisiä. Ostovoiman lisäksi on paljon mittaamattomia asioita, joita ihmiset voivat tuottaa ympärilleen. Tutkimusten mukaan myöskään suoritettut tutkinnot eivät yksinään takaa, että nuoret sijoittuvat työmarkkinoille, vaan sosiaalinen tausta ja muut tekijät vaikuttavat edelleen työllistymiseen.

Rationaalisuutta korostava ajattelu ei palvele niitä nuoria, joilla ei ole selkeää päämäärää tai tavoitteita kirkkaana mielessään. Nuoruus on elämän ajanjakso, jolloin rakennetaan omaa identiteettiä ja etsitään omaa paikkaa maailmassa. Niin kutsutut suurten panosten päätökset voivat vaikuttaa ratkaisevasti nuoren kouluttautumiseen ja myös työelämään sijoittumiseen myöhemmässä elämässä.

Investointidiskurssi saa oppivelvollisuusudistuksen näyttämään panostukselta, joka vaatii paljon resursseja. Toisaalta sitä kritisoidaan vedoten juuri resurssienpuutteeseen, mutta sitä puolustetaan toteamalla sen maksavan parhaimmassa tapauksessa itsensä takaisin. Investointidiskurssissa huomio kiinnittyy materiaaliin resursseihin. Tiedetään että oppiminen ja koulunkäynti itsessään vaatii paljon enemmän onnistuakseen kuin opiskeluvälineet ja materiaalit. Selvää kuitenkin on että lukioiden oppimateriaalien vaatimat kustannukset ovat asettaneet oppilaita keskenään eriarvoiseen asemaan ja aiemmin historiassa maksulliset oppikoulut eivät olleet kaikille nuorille vaihtoehto juuri taloudellisten kysymysten vuoksi.

7.5 Sivistysdiskurssi

Sivistyneet nuoret

Sivistysdiskurssin mukaisesti ideaali nuori on osaava nuori, jolla on sellaisia taitoja, joita työelämässä tarvitaan ja toisaalta kyky kehittää itseään ja hankkia lisää osaamista joko työn tai koulutuksen kautta. Tässä diskurssissa oppivelvollisuus nähdään välineenä tavoitella nykypäivän työmarkkinoilla tarvittavaa osaamista ja taitoja ja toisaalta myös isellaisenaan arvokkaana. Tässä diskurssina uhkakuvana on rappeutuneet nuoret, joilla ei ole riittävä sivistystä ja tietoutta, jota yhteiskunnassa pärjääminen edellyttää. Seuraavassa otteessa kuvaillaan historian oppiaineen tärkeyttä ja oppivelvollisuutta tilaisuutena lisätä historiaan liittyvää yleissivistystä:

” Historiatietämyksen rapautuminen ei ole yhdentekevää. Demokratiamme toimivuus vaatii tuekseen asioista ja niiden taustoista hyvin perillä olevat kansalaiset. Näitä emme saa ilman riittävän laajaa ymmärrystä historiasta ja yhteiskunnasta. Hallitus on valmistelemassa oppivelvollisuusiän nostamista 18 vuoteen. Tämä tarjoaa erinomaisen tilaisuuden vahvistaa historiallis-yhteiskunnallisen tiedon merkitystä peruskoulussa ja toisen asteen opetuksessa.” /M10

Sivistysdiskurssia edustava puhe jakautuu kahteen siinä, miten oppivelvollisuuden laajenemiseen suhtaudutaan. Sivistysdiskurssissa ollaan huolissaan siitä, että perustaidot, kuten luku- ja kirjoitustaito ovat heikentyneet kansainvälisten vertailujen perusteella. Oppivelvollisuuden laajeneminen ei kuitenkaan ole välttämättä vastaus tähän ongelmaan, vaan toisaalta perustaitojen taso voidaan saada kohoamaan myös panostamalla nykyiseen

koulujärjestelmään entistä enemmän käyttämällä resursseja eri tavalla. Toisaalta vastakkaista näkökulmaa sivistysdiskurssin sisällä edustaa mielipiteet, jotka pitävät oppivelvollisuuden laajentamista välttämättömänä, sillä nykyisen peruskouluoppimäärän ei nähdä riittävän sellaisenaan esimerkiksi työmarkkinoilla.

Koulutus sivistyksen lisääjänä

Tässä diskurssissa koulutuksen nähdään lisäävän sivistystä ja tuovan sellaisia tietoja, joita nykypäivän työmarkkinoilla tarvitaan. Yksilön nähdään saavan koulutuksen kautta kykyjä myös kehittää itseään. Koulutus nähdään sellaisenaan arvokkaana ja hyödyllisenä sen tarjoaman sivistyksen ja osaamisen ansiosta, josta on hyötyä niin työelämässä kuin elämässä muutenkin, kuten seuraava aineistositaatti osoittaa:

” Monipuoliset tiedot ja taidot ovat hyvän elämän edellytys. Niitä tarvitaan muuttuvassa työelämässä ja jatko-opinnoissa alasta riippumatta. Yleissivistys kuuluu kaikille.” /M47

Sivistysdiskurssissa puhutaan ”perustaidoista”, joiden tasosta ollaan huolissaan. Näillä perustaidoilla viitataan perustason luku- kirjoitus- ja laskutaitojen osaamiseen, kuten seuraavassa aineistoesimerkissä:

”Erityisesti perustaitojen, lukemisen ja kirjoittamisen, taso on saatava kohoamaan.” /M15

Myös seuraavassa aineistoesimerkissä kritisoidaan perustaitojen puutetta, vaikka tämä kohdistuukin erityisesti ammattikoululaisiin:

”Ammattikorkeakouluopinnoissakin kaivattaisiin ammatillisen tutkinnon pohjalta tulevilta usein parempaa osaamista teoriaopinnoissa.” /M54

Aineistossa mainitaan myös ajatus siitä, että asevelvollisuuden suorittaminen voitaisiin liittää osaksi toisen asteen koulutuksia. Tämä mainitaan toteuttamisen arvoisena ehdotuksena, mikäli asevelvollisuus olisi sukupuolesta riippumatta velvoittava.

Sivistysdiskurssissa sivistykseksi käsitetään osaaminen, johon liittyy paitsi perustaitojen hallitseminen myös taito päivittää omaa osaamista ja sivistää ja kehittää itse itseään. Kuten aiemmista aineisto-otteista käy ilmi. Sivistysdiskurssissa oppivelvollisuuden tehtävänä on

tuottaa niin kutsuttua yleissivistystä. Ideologisten seurausten näkökulmasta sivistysdiskurssi herättää pohtimaan sitä, mitä sivistys ylipäätään on. Onko pelkästään peruskoulun oppimäärän suorittanut nuori automaattisesti sivistymätön, vai voiko ihminen sivistää itseään myös koulun ulkopuolella?

8 YHTEENVETO JA LOPPUPOHDINTA

8.1 Tulosten yhteenveto

Tutkimuksen tuloksena tunnistettiin viisi erilaista diskurssia. Holhousdiskurssissa korostuu valta-asetelma, jossa yhteiskunnan rakenteiden, koulun henkilökunnan ja vanhempien tulee kannatella oppilaita. Nuoria ei hahmoteta holhousdiskurssissa täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä, vaan heidän kuvataan olevan lähtökohtaisesti haavoittuvaisessa asemassa. Tämä diskurssi vapauttaa nuoret vastuusta ja antaa vastuun aikuisille ja viime kädessä yhteiskunnalle. Nuoruus on pidentynyt ja opiskeluun käytetään keskimäärin enemmän aikaa ja aikuisuuteen liittyvät siirtymät tapahtuvat myöhemmin (Aapola & Ketokivi 2005, 8). Pidentyneen nuoruuden valossa oppivelvollisuuden laajentaminen olisi ajanhengen mukaista. Varsinaisen opetuksen lisäksi kouluissa huolehditaan oppilaista esimerkiksi oppilashuollon tarjoamien palveluiden avulla. Koulutuksen järjestäjät niin toisella asteella kuin perusopetuksessakin ovat velvollisia järjestämään oppilaille moniammatillisesti toteutettuja maksuttomia oppilashuollon palveluja (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 9§) Koulu on monen lapsen ja nuoren elämässä merkittävä sosiaalinen ympäristö ja verkosto, johon kuulua. Holhousdiskurssissa korostetaan juuri näitä puolia ja oppivelvollisuuden laajentamisen nähdään olevan hyvä mahdollisuus suojella ja pitää huolta nuorista pidemmän aikaa.

Kontrollidiskurssi heijastelee uusjulkisjohtamisen eli NPM:n mukaisia käytäntöjä siinä, että kaikki tulisi olla säädeltävissä ja toiminnan mahdollisimman tehokasta. Kontrollidiskurssin luoma kuva vastuuttomasta nuoresta vierittää vastuun ongelmasta nuorille, joka mukailee uusliberalistista ajattelua yksilöstä vastuunkantajana. Lähtökohtaisesti syrjäytyminen on käsitteenä arvottava ja luo tilanteen, jossa ulkopuolelta arvotetaan yksilön elämää rajatun tiedon perusteella. Viime aikoina yhteiskunnallisena huolenaiheena on ollut pidemmän aikaa nuorten pahoinvointi. Opintojen keskeyttämiseen liittyy usein masennusta tai muita mielenterveysongelmia tai oppimisvaikeuksia. Aina koulutuksen ulkopuolelle jättäytyminen ei ole oma valinta, vaan erinäiset terveydelliset haasteet voivat tehdä nuoresta tilapäisesti koulukunnottoman. Oppivelvollisuus nähdään tässä diskurssissa keinona kontrolloida näitä koulutuksen ulkopuolelle jääviä nuoria.

Mahdollisuusdiskurssi on huolissaan tuen toteutumisesta ja yksilöllisten tarpeiden huomioinnista oppivelvollisuus uudistuksen esillä. Uusi Tuva eli tutkintoon valmistava koulutusmalli toimii kymppiluokan kaltaisena ratkaisuna niille oppilaille, joille paikkaa ei välittömästi löydy. Uudistettu nivelvaiheen koulutus TUVA-koulutus velvoittaa järjestämään koulutusta, joka pohjautuu erityisesti yksilölliseen kohtaamiseen ja tukemiseen. Koulutus on tavoitteellista toimintaa ja suuntautuu tulevaisuuteen. Tarkoituksena on kartoittaa yhdessä ohjatusti mahdollisuuksia ja tukea oppilasta kulkemaan määriteltyjä tavoitteita kohti. (Opetushallitus, 2023b). Mahdollisuusdiskurssin kantama ideologia näkee tuen tarjoamisen yksilön oikeutena. Tämä herättää kuitenkin pohtimaan sitä, millaiset resurssit koulutuksen järjestäjillä on vastata yksilöllisiin tarpeisiin. Lisäksi pitkälle vietyinä voidaan pohtia, miten hyvin työelämässä kyetään tukemaan ja kohtaamaan tekijät yksilöinä.

Lukiokoulutus on myös muutoksen pyörteissä. Ajankohtainen lukiolaki velvoittaa ensimmäistä kertaa lukiot järjestämään erityisopetusta. Lukioiden oppilasaines on yhä heterogeenisempää. Lukio tarjoaa akateemisen vaihtoehdon, jonka keskeinen tarkoitus on toimia väylänä korkeakouluopinnoille. Miten käy tukea tarvitsevien oppilaiden, kun he siirtyvät lukiokoulutuksesta eteenpäin. Pääsevätkö he valikoivan seulan läpi korkeakoulupaikkoihin käsiksi tai vaikka pääsisivät, pärjäävätkö he korkeakouluopinnoissa, joissa tarjottava tuki ei enää ole samalla tavalla läsnä ainakaan erityisopetuksen muodossa? Mahdollisuusdiskurssin kannalta seuraava rästi saattaisikin olla tuen ulottaminen entistä vahvemmin myös korkeakouluopintoihin.

Sivistysdiskurssi näkee koulutuksen tuottavan sellaista osaamista, joka ei suoraan ole mitattavissa. Osassa kirjoituksista intressinä oli päivittää oppivelvollisuus uudistuksen varjolla myös oppiaines sisältöjä. Kirjoituksissa oltiin huolissaan heikentyneestä lukutaidosta ja perustaitojen puutteesta esimerkiksi matemaattisten aineiden suhteen. Kuten sanottu sivistystä korostava diskurssi oli verrattain vähän esillä. Tämä voi liittyä siihen, että yhdeksänvuotisen peruskoulun nähdään edelleen vahvasti nimensä mukaisesti tuottavan nuorille riittävät perustiedot ja sivistyksen, jolloin toisen asteen koulutuksen uudistukset eivät vaikuttaisi suoraan tähän ilmiöön.

Aineistossa nousi esiin myös huoli siitä, että nykypäivänä tarvitaan yhä enemmän koulutusta ja sen tuottamia taitoja, joiden saavuttamiseksi ei riitä pelkästään peruskoulun oppimäärän

suorittaminen. Toisaalta sivistysdiskurssissa ääneen nousi myös keskustelua perustaidon puutteista. Suomessa on oltu viime vuosina huolissaan PISA-testituloksista, jotka näyttävät polarisoituneen. Testitulokset ovat antaneet erityisesti viitteitä lukutaidon heikkenemisestä ja toisaalta matemaattisen osaamisen heikentymisestä. (esim. Kirjavainen & Pulkkinen, 2017.) Oppivelvollisuuden säätämisen aikaan juuri sivistysdiskurssin kaltainen puhe oli valloillaan ja oppivelvollisuudelle asetettiin odotuksia kansakunnan sivistäjänä. (Ahonen 2003, 44). Voi kuitenkin todeta, että ajansaatossa sivistyskäsitteemme on muuttunut. Tänä päivänä teknologisten perustaitojen hallitsemisen voidaan ajatella kuuluvan yleissivistykseen. Oppivelvollisuuskoulutuksen sivistysfunktiota haastaa myös ajatus jatkuvasta oppimisesta. (esim. Välijärvi, 2014.) Näin ollen sivistyksellä voidaan tarkoittaa kaikkia niitä tietoyhteiskunnassa vaadittavia taitoja, joita nykyään tarvitaan.

8.2 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida tarkastelemalla tutkimusprosessia ja tutkijan asemaa. Tutkijana olen pyrkinyt raportoimaan tutkimuksen teon eri vaiheet aineistonkeruusta aina analyysivaiheeseen, jotta lukija voi itse arvioida sitä, miten tuloksiin on päästy. Diskurssianalyttinen tutkimus haastaa tutkijan roolini siinä, että samalla kun tutkin kielen käyttöä olen itse osana prosessia tekemässä kielellisiä valintoja tutkiessani ja raportoidessani sitä. Elän itse samassa ajassa ja yhteiskunnallisessa tilassa, jossa tekstit ovat tuotettu.

Määrällisesti eniten tämän tutkimuksen aineistossa esiintyi investointidiskurssin mukaista puhetapaa. Tämä voisi selittyä sillä, että mielipidekirjoituksilla pyritään lähtökohtaisesti vaikuttamaan muihin ihmisiin. Yhteiskunnanvarojen jakaminen kiinnostaa varmasti jokaista sen jäsentä, kun taas vaikkapa nuorten holhoaminen ei välttämättä ole yhtä lailla kiinnostava aihe sellaisille ihmisille, jotka eivät työskentele nuorten parissa tai kuulu muuten kohderyhmään. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan olennaista ole niinkään se mikä diskurssi hallitsee keskustelua, vaan se millaisia eri merkityksiä oppivelvollisuusudistukselle tuotettiin.

Mielenkiintoista on, että tutkimusaineistossa ei ole ainakaan suoraan todennettavissa ollenkaan sellaista tekstiä, jossa kuuluisi nuorten oma ääni. Voikin todeta, että aineisto keskittyy kuvaamaan ilmiötä nimenomaan ulkoisten toimijoiden näkökulmasta, joita

uudistus ja koulunkäynti ei itseään velvoita. Kirjoittajina on sekä opetusalan ammattilaisia, poliittisia vaikuttajia, että yksityishenkilöitä ja nuorten vanhempia. Tämän tutkimuksen tulokset heijastelevat omalla tavallaan yhteiskunnassamme vallalla olevia arvoja ja merkityksiä. Jatkotutkimuksen kannalta kiinnostavaa olisi tutkia mitä oppivelvollisuus uudistus merkitsee nuorille itselleen.

Tutkimuksen onnistuneisuutta tarkastellaan perinteisesti esimerkiksi toistettavuuden (reliabiliteetti) käsitteen kautta. (Sarajärvi & Tuomi 2017, 120). Tässä diskurssianalyysiin perustuvassa laadullisessa tutkimusasetelmassa se ei kuitenkaan liene mielekäästä. Jos tämä sama tutkimus toteutettaisiin jonkin toisen tutkijan toimesta eri ajanjaksona, olisivat tulokset varmasti varsin erilaisia kuin nyt. Tähän liittyy sekä oma roolini tutkijana, että aineiston ainutlaatuinen luonne.

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa hyväksytään se tosiasia, että jokainen ihminen tutkijan rooliin asettuessaan katsoo silti aineistoa omasta taustastaan ja lähtökohdistaan käsin. (Burr 2015, 172.) Oma taustani kasvatustieteilijänä ja erityisopettajana on vaikuttanut jo pelkästään tutkimusaiheen valintaan. Tutkimusta tehdessäni olen kuitenkin asettunut tutkijan asemaan, jota tässä tutkimuksessa voisi kuvailla tulkitsijan roolina. Tulkintaani vaikuttaa oma taustani, jota on mahdoton häivyttää täysin pois.

Diskurssianalyttisen tutkimuksen luotettavuutta osoittaa tutkimuksen huolellinen raportointi. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 51). Teoriaosuudessa olen pyrkinyt taustoittamaan tutkittavaa aihetta ja kuvailemaan sitä tilaa, jossa aineiston tekstit on tuotettu. Tässä tutkimuksessa on läsnä myös historiallinen ja kulttuurinen konteksti. Tutkimuksen luonteen vuoksi luotettavuuden arvioinnissa tärkeässä osassa on myös lukija itse. Aineistoesimerkkien avulla olen kuitenkin osoittanut lukijalle mihin omat tulkintani perustan, jotta lukija voi itse arvioida päätelmäni onnistuneisuutta.

8.3 Lopuksi

Tässä tutkimuksessa tulkittiin diskurssianalyysin keinoin oppivelvollisuus uudistuksen virittämää keskustelua. Kiinnostuksen kohteena oli nuorten asemointi ja oppivelvollisuudelle annetut merkitykset. Yhteenvedona voidaan todeta, että nuoret

asemoitiin keskustelussa monin eri tavoin. Diskurssit erottelivat nuoria erinäisiin ryhmiin, kuten tuen tarvitsijoihin tai suojeltaviin nuoriin. Oppivelvollisuuskeskustelu oli varsin hedelmällinen kenttä tarkastella ylipäätään sitä, mitä koulutus ylipäätään merkitsee yhteiskunnassamme tänä päivänä. Oppivelvollisuus voi merkitä tämän tutkimuksen perusteella ainakin turvaa haavoittuvassa asemassa olevalle nuorelle, pakkoa vastuunpakenijoille tai mahdollisuutta nuorelle, joka tarvitsee tukea. Lisäksi oppivelvollisuutta voidaan pitää nimensä mukaisesti jokaisen velvoitteena sivistyksen tai yhteiskunnan taloudellisen kehityksen ja työllisyyden nimissä.

Mahdollisia ideologisia seurauksia pohtimalla syvennyttiin diskurssien mahdollisiin vaikutuksiin. Kontrollidiskurssin välittämä ongelmalähtöinen suhtautuminen nuoriin teki näkymättömäksi kaikki ne tekijät, jotka voivat vaikuttaa siihen, että nuori jää koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle, joskus myös itse sitä tahtomattaan. Holhousdiskurssissa tunnustettiin nuorten haavoittuva asema niin kehityksen kuin vajaavaltaisen asemankin kautta. Vastuun nähtiin olevan jollakin muulla kuin nuorilla itsellään. Holhousdiskurssi korosti kodin tärkeyttä, sekä kattavaa ja huolehtivaa palveluverkostoa kotien ja koulujen tekemän kasvatustyön tueksi. Mahdollisuusdiskurssi näki jokaisen nuoren tulevaisuuden toivona ja peräänkuuluttaa kattavaa tuen tarjoamista ja yksilöllistä suhtautumistapaa. Investointidiskurssissa nuoret nähdään tulevaisuuden osajina ja tuottavuuden lisääjänä. Ideologisten seurausten näkökulmasta investointidiskurssi on ongelmallinen siinä, että sen keskittyessä määrälliseen tietoon jää ulkopuolelle kaikki se inhimillinen pääoma, jota koulutukseen panostamalla voidaan saada aikaan.

Näyttää siltä, että sata vuotta sitten käydyn keskustelun elementtejä näkyy myös tämän päivän oppivelvollisuuskeskustelussa. Siinä missä oppikoulujen maksullisuus oli kynnyskysymys joillekin aikanaan, on lukiokoulutuksessa vaadittujen oppimateriaalien kustannukset olleet este sinne hakeutumiselle nuorille vielä 2000-luvulla. Oppivelvollisuuden historiaan liittyi paljon kiistaa siitä pitäisikö oppivelvollisuuslakia säätää ollenkaan. Pohdinta resurssien riittämisestä on hyvin samanlaista tänä päivänä kuin sata vuotta sitten. Kyse on alaikäisistä opiskelijoista, jotka ovat vielä usein täysin riippuvaisia vanhemmistaan taloudellisesti. Oppivelvollisuuden uudistuttua toinen aste muuttui maksuttomaksi ja lukiokoulutuksen tukijärjestelmää alettiin rakentaa. Tämä on muuttanut toisen asteen koulutusjärjestelmää tasa-arvoisemmaksi ja ajanhengen mukaiseksi. Enää toisen asteen koulutus ei ole kustannuskysymys vaan jokaisen nuoren oikeus, sekä velvollisuus.

Lähteet

- Aalberg, V., 2016. Nuoruusiän psyykinen kehitys. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, pp.35-42.
- Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo S.: Nuoret luukulla - Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä.
- Aapola, S. & Ketokivi, K. 2005. Johdanto: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) Polkuja ja poikkeamia- Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Tampere: Vastapaino
- Ahonen, S. 2003. Yhteinen koulu: tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään. Vastapaino.
- Arajärvi, P. 2021. Koulutusoikeus: koulutukselliset oikeudet ja velvollisuudet.
- Arola, P. 2017. Oppikouluun vai ei? Muistoja oppikouluun siirtymisestä 1920–1970-lukujen Suomessa. Koulu ja menneisyys, 55, 37–71.
- Burr, V. 2015. Social Constructionism. Taylor and Francis, 2015.
- Eskola, J., & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.
- European Commission/EACEA/Eurydice, 2020. Compulsory Education in Europe – 2020/21. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Haltia, P., Savolainen, J. & Palola, E. 2019. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin. Saatavilla: [https://okm.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+\(NEET\)+nuoret,+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7aafc6c975b010/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+\(NEET\)+nuoret,+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf](https://okm.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+(NEET)+nuoret,+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7aafc6c975b010/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+(NEET)+nuoret,+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf) (Viitattu 5.6.2023)

- Helenius, J & Kivimäki, H 2023: Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2023. Tilastoraportti 48/2023. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Jahnukainen, M. 2021. Erityisopetus ja oppivelvollisuus: Kansakoulun marginaalista yleisopetuksen yhteyteen. Koulu ja menneisyys.
- Jahnukainen, M. Kivirauma, J., Laaksonen, L. M., Niemi, A. M., & Varjo, J. 2019. Opotunteja ja erityistä tukea: Ohjaus ja tuki koulutusjärjestelmässä. Oma paikka haussa Maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 2016. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.). Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö, 267–310.
- Jokinen, A. Juhila, K., & Suoninen, E. 2016. Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.). Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö, 25-50.
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2008. Koulutus, polarisaatio ja tasa-arvo: hyvä- ja huono-osaistuminen perus- ja keskiasteen koulutuksessa. In Nuoret ja polarisaatio (pp. 72–81). Nuorisotutkimusseura Nuorisotutkimusverkosto.
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. In Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla (pp. 125–151). Nuorisotutkimusseura.
- Karjalainen, Vappu & Palola, Elina 2011 Johdannoksi- ajatuksia kirjan ytimeistä. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka – hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: THL 5–11.
- Kalalahti, M., Silvennoinen, H., & Varjo, J. 2015. Vuorovaikutusta ja valintoja: Vanhempien osallisuus lasten kouluosaavutusten ja kouluvalintojen taustalla. Nuorisotutkimus, 33(3-4), 37-58.

- Kalalahti, M., & Varjo, J. 2012. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus perusopetukseen sijoittumisessa ja valikoitumisessa. *Kasvatus & Aika*.
- Kalalahti, M , Zacheus , T , Laaksonen , L M & Jahnukainen , M. 2019. Toiselle asteelle ja eteenpäin : Eriytyvät toisen asteen koulutuspolut
- Kalalahti, M & Kivirauma, J 2019. Oma paikka haussa : Maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus . Gaudeamus , Helsinki , Sivut 71-89
- Kirjavainen, T., & Pulkkinen, J. 2017. PISA-tulokset heikentyneet huippuvuosista-kuinka paljon ja mistä se voisi johtua?. *Talous ja yhteiskunta*, 45(3)
- Kukkonen, H., Seppälä, M. & Jussila, A. 2021 VALMAN juurilla - miten nivelvaiheen koulutus yhdistyi? *TAMKjournal*, 9.8.2021.
Saantitapa: <https://sites.tuni.fi/tamk-julkaisut/pedagogiset-ratkaisut/valman-juurilla-miten-nivelvaiheen-koulutus-yhdistyi/> (Viitattu 20.5.2022)
- Lindström, A. 2001. Tie oppivelvollisuuden säätämiseen. *Koulu ja menneisyys*, 15–100.
- Lukiolaki 10.8.2018/714
- Niemi, A. M., & Jahnukainen, M. 2018. Tuen tarve, työelämäpainotteisuus ja itsenäisyyden vaatimus ammatillisen koulutuksen kontekstissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(1), 9-25.
- Opetushallitus. 2016. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus. Helsinki: Edita
- Opetushallitus. 2018. Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA)
Saatavilla: <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/4616694>
(Viitattu: 15.5.2022)
- Opetushallitus. 2023a Ammatillinen koulutus Suomessa

Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ammattillinen-koulutus-suomessa>
(viitattu 12.08.2023)

Opetushallitus. 2023b Mitä on tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA)?

Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-tutkintokoulutukseen-valmentava-koulutus-tuva> (viitattu 12.08.2023)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013

Palola, E., Hannikainen-Ingman, K., & Karjalainen, V. (2012). Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. (Viitattu 23.5.2023)

Peräkylä, A., & Ruusuvoori, J. 2008. Analyzing talk and text. Collecting and interpreting qualitative materials, 3, 351-374.

Potter, J., & Wetherell, M. 1994. Analyzing discourse. Teoksessa: Bryman, A., & Burgess, R. G. (toim.) Analyzing qualitative data. London: Routledge.

Puuronen, Vesa 2006. Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.

Puustjärvi, A., & Luoma, I. 2019. Mutta onko tämä lapsi koulukuntoinen? Koulunkäyntikyvyn arviointi ja tukeminen. Lääkärilehti, 3(2019), 114–119.

Rantala, J. 2021. Sata vuotta oppivelvollisuutta. Kasvatus & Aika, 15(3–4), 439-442.

Rahikainen, M. 2011. Kansakoulun vuosisata 1866-1966 tilastojen valossa. Valistus ja koulunpenkki: kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle, 370-379. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rinne, R. 2003. Uusliberaali ajattelutapa on pesiytynyt suomalaiseenkin koulutuspolitiikkaan. Aikuiskasvatus, 23(2), 152–157.

- Saari, J. 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Sahlberg, P. 2010. Rethinking accountability in a knowledge society. *Journal of educational change*, 11(1), 45–61.
- Sarajärvi, K., & Murto, V. 2020. Oppivelvollisuuden laajentaminen–avoin kysely peruskoulun ja toisen asteen opiskelijoille. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja*, 21.
- Silvennoinen, H., Kalalahti, M., & Varjo, J. 2016. Koulutuksen tasa-arvon muuttuvat merkitykset: Kasvatossosiologian vuosikirja 1. *Kasvatusalan tutkimuksia*, (73).
- Suomen virallinen tilasto (SVIT): Koulutukseen hakeutuminen [verkkojulkaisu 2019].
Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 1.3.2022].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/khak/2019/khak_2019_2020-12-10_tie_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu].
ISSN=1798-3215. Vuosikatsaus 2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 25.8.2023].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2014/02/perh_2014_02_2015-11-27_tie_001_fi.html
- Sarajärvi, A., & Tuomi, J. 2017. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: Uudistettu laitos. Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen.
Saantitapa: <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012> [viitattu: 20.8.2023]
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021. EU:n elpymisrahastolla toteutettava kannustinmalli Ohjaamoiden monialaisuuden vahvistamiseen 2021–2024-asiakirja. Viitattu 6.6.2023
https://tem.fi/documents/1410877/89572915/EUn_kannustinmalli_hakuohje_fi.pdf/9adb5633-4acf-0313-23d7-1fff4a5e0d52/EUn_kannustinmalli_hakuohje_fi.pdf?t=1630486751588

- Wodak, R., & Meyer, M. 2009. Critical discourse analysis: History, agenda, theory and methodology. *Methods of critical discourse analysis*, 2, 1-33.
- Vanttaja M. Järvinen T. 2006. Nuoret ulkopuoliset: "keskeyttäneiden nuorten" myöhempi elämäntilanne . *International Journal of Lifelong Education* , 25 , 173 – 184 .
- Väljärvi, J. 2014. Osaava vai sivistynyt kansakunta koulutuspolitiikan päämääränä? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 5(1). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2014/osaava-vai-sivistynyt-kansakunta-koulutuspolitiikan-paamaarana> [viitattu: 25.8.2023].

Liitteet

Liite 1. Aineisto

- M1 Maksuton toinen aste voi aiheuttaa digi-osaamisen peruutus-loikan 14.7. 2021 HS
- M2 Oppivelvollisuuden tulisi päättyä vasta sitten, kun peruskoulu on suoritettu 12.3.2019 HS
- M3 Syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle miljoona euroa 15.4.2019 HS
- M4 Syrjäytymisen ei tarvitse periytyä 27.5.2019 HS
- M5 Oppivelvollisuuden pidentäminen voi viedä ojasta allikkoon 1.6.2019 HS
- M6 Yhdistetään laajeneva oppivelvollisuus ja sukupuolineutraali maanpuolustusvelvollisuus 2.6.2019 HS
- M7 Myös pojille on taattava tie jatko-opintoihin 25.6.2019 HS
- M8 Oppivelvollisuuden laajennus vastaa 2030-luvun vaatimukseen 14.6.2019 HS
- M9 Koulutus on yhden velvollisuus ja toisen etuoikeus 1.8.2019 HS
- M10 Historiaoppiaineen asemaa on syytä vahvistaa kouluissa 31.1.2020 HS
11. Koulukiusaamista voisi kitkeä opettamalla myötätuntoa 3.3.2020 HS
12. Tutkimustulokset tukevat oppivelvollisuuden pidentämistä 23.4.2020 HS
13. Suomessa on vaikeinakin aikoina ymmärretty osaamisen merkitys – oppivelvollisuutta kannattaa nyt pidentää 10.5.2020 HS
14. Poikani pärjäsi erityisluokassa hyvin, mutta ammattikoulussa alkoivat ongelmat 23.5.2020 HS
15. Hyvä lukutaito kohottaa koulutustasoa 30.5.2020 HS
16. Oppivelvollisuuden pidentäminen ei ratkaise nuorten syrjäytymistä 9.7.2020 HS
17. Oppivelvollisuuden pidentäminen ei poista keskeytyksiä eikä syrjäytymisen juurisyytä 31.7.2020 HS
18. Vastustamalla oppivelvollisuuden uudistamista tulee puolustaneeksi oikeutta lopettaa koulu 15-vuotiaana 1.8.2020 HS
19. Oppivelvollisuuden uudistusta ei pidä tehdä ilman riittäviä resursseja 2.8.2020 HS
20. Oppivelvollisuuden pidentäminen ei yksin ratkaise osaajapulaa 4.8.2020 HS
21. Koulukiusaamisesta on päästävä eroon 10.8.2020 HS
22. Kansanopistojen koulutusta tarvitaan 12.8.2020 HS
23. Mikä sammuttaa oppimisen ilon? 13.8.2020
24. Laajennettu oppivelvollisuus luo monitasoista hyvinvointia 6.9.2020 HS
25. Tärkeintä on, että oppilaan ongelmiin puututaan heti 15.9.2020 HS

26. Koulupudokkaita ei pelasteta sillä, että heidät pakotetaan käymään koulua vielä lisää 12.9.2020 HS
27. Opinnot keskeyttäviä nuoria on tuettava oikealla tavalla 19.9.2020 HS
28. Koulutuksen avulla hankittavia pätevyyskysymyksiä tarvitaan 23.9.2020 HS
29. Koulutus uudistuksia leimaavat määrälliset tavoitteet laadun kustannuksella – tärkeintä tuntuu olevan, että suomalaiset pääsevät tilastojen kärkeen 15.10.2020 HS
30. Kukaan ei opi hyväksi opettajaksi tai juristiksi monivalintatenteilla 22.10.2020 HS
31. Oppivelvollisuuden laajentamiselle ei ole uskottavaa tutkimuspohjaista vaihtoehtoa 4.11.2020 HS
32. Toisella asteella on liian myöhäistä yrittää ratkaista perustaitojen puutteita 6.11.2020 HS
33. Oppivelvollisuuden laajentaminen ja oppilashuollon vahvistaminen ovat hyvä alku 22.1.2021 HS
34. Ammatillisten opintojen keskeyttämisistä voidaan vähentää 9.2.2021 HS
35. Peruskouluihin tarvitaan lisää yksilöllistä tukea 10.2.2021 HS
36. Pienen lukion lähin kumppani on peruskoulu 9.4.2021 HS
37. Yritykset tarvitsevat ammattiosajia 4.6.2021 HS
38. Oppivelvollisuuslain tarkoittama hyvä henki saattaa jäädä toteutumatta 16.6.2021 HS
39. Opinto-ohjauksen resurssit on turvattava oppivelvollisuuden laajetessa 30.7.2021 HS
40. Tulisiko väli vuosia pitäviä patistella koulutukseen? 8.8.2021 HS
41. Osaajapulaan täytyy vastata pian 4.9.2021 HS
42. Kenelle kuuluu kunnia oppivelvollisuuden venyttamisestä? 23.9.2021 HS
43. Koko kansan kouluttaminen on viisas investointi 24.9.2021 HS
44. Opetusala tarvitsee nyt työrauhaa 20.8.2021 HS
45. Varmistetaan ensin oppimisen edellytykset kaikille 4.11.2020 HS
46. Maksuton toinen aste on investointi tulevaisuuteen 10.8.2020 HS
47. Lukion ja ammattikoulujen raja-aitoja on madallettava 5.6.2019 HS
48. Nuori tarvitsee aikaa pohtia valintojaan 13.8.2021 HS
49. Koulutus uudistuksia leimaavat määrälliset tavoitteet laadun kustannuksella – tärkeintä tuntuu olevan, että suomalaiset pääsevät tilastojen kärkeen 15.10.2020 HS
50. Kaikille toisen asteen opiskelijoille on säädettävä oikeus tukiopetukseen 28.5.2020 HS
51. Tyttöjen ja poikien menestymisen ero peruskoulussa johtuu biologisen kehityksen eroista 6.7.2019 HS
52. Hallitus on kuin uskovien jumala 9.5.2019 HS
53. Saako ammattikoulusta samat jatko-opintovalmiudet kuin lukiosta 17.8.2021 HS

54. Ammattilukio parantaisi koulutusväylien avoimuutta ja voisi pelastaa pienet maaseutulukiot 30.3.2021 HS
55. Lukion ylläpito pienellä paikkakunnalla saattaa käydä mahdottomaksi 21.12.2020 HS
56. Miten koulujen resurssit riittävät? 2.10.2020 HS
57. Oppivelvollisuuden laajentaminen ei pelasta koulupudokkaita 25.9.2020 HS
58. Nuorella on oltava yhä vapaus valita ammattinsa 26.2.2020 HS
59. Nostan hattua kymppiluokkalaisille 28.6.2019 HS